

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniæ Agrippinæ, 1707

Caput I. De natura & obligatione legis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42634

&c. R. Ad satisfaciendum phantasiæ, Confessarius bis vel ter patienter audiat, tum semel pro semper admoneat, ut se sufficienter cognosci statumque animæ intelligi credat, neque opus esse pluribus se explicare: si non acquiescat, permittat ad tempus agere, quod vult, donec illam superbiam, quâ se Confessario præfert, & pertinaciam, quâ iudicio proprio inficit, discat deponere, discet autem, advertens se quotidie magis & magis implicari atque torqueri: quod si nec tandem ita sapiat, habeat pro incurabili, & sustineat eum cum patientia, quandoque enim vult Deus tales permanere. Pro scrupulosis aliis, v. g. circa orationes vocales, horas Canonicas, Missam legendam vel audiendam, dabuntur suis locis regulæ, quando de illis materiis agetur.

TRACTATUS II.

562

*De Regula externa Actuum humanorum,
sive Lege.*

CAPUT I.

De natura & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex sive præceptum.

Espondeo Lex & Præceptum, prout hic
indistinctè accipitur, est recta agendo-
rum, aut omittendorum ratio. Interim
cùm à Superiore non communitati, sed
alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid
præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tan-

569
562
570
579
582
587

V 2

tùm,

“tùm, *Suar. Laym. Bon. T. 2. d. 1. q. 1. p. 1. n. 3.*

“Unde resolves,

“I. Ad Legem seu Præceptum quis tenetur, non
“ad Consilium, cùm hoc tantùm dirigat, illud etiam
“obliget. *Ibid.*

“II. Cùm iniqua lex est & contra rationem, non
“obligat, quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

559
999.
“III. Cùm dubium est de justitia, teneris lege, quia
“legislator possidet jus præcipiendi; idemque regi-
“tur altiore consilio, ac potest habere rationes sub-
“ditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, li-
“cèt contra justitiam legis sint rationes probabiles,
“quia aliàs nimia daretur licentia legibus non pa-
“rendi, cùm vix possint esse tam justæ, quin aliqua
“apparens ratio dubitationem movere possit, *Suar.*
“*l. 1. c. 9. Bon. p. 7. n. 1.*

“IV. Leges & sententiæ latæ à tyrannis obligant,
“si ii pacificè regna possideant, & à Republica tole-
“rentur. Nec obstat, quòd sententia Judicis illegi-
“timi dicatur esse nulla: id enim verum est de sen-
“tentia, prout est præcisè à Tyranno; non autem
“prout est à voluntate saltem interpretativa & im-
“plicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & Judices
“ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert
“iis potestatem gubernandi, eorumque leges & acta
“ratificat, *Less. l. 2. c. 29. d. 9. Salas d. 10. f. 3.*
“*num. 14.*

377
578.
“V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata
“sit, sive denuntiata, *D. Tho. 1. 2. q. 90 a. 4. Laym.*
“*l. 1. t. 4. c. 2. Molina, Salas, Suarez, & alii com-*
“*muniter.*

A D D E N D A.

562 Q. 77. Quis habeat potestatem condendi leges
“vel ferendi præcepta. R.

§. I.

§. I. Potestas condendi leges est penes solam potestatem publicam, illamque habent, 1. Papa immediate à Christo pro tota Ecclesia, ita ut possit obligare etiam invitos, quia constat Petro concessam esse potestatem supremam, & non constat esse limitatam ad acceptationem subditorum, à quibus etiam non est illa potestas: 2. Concilium Generale, etiam pro tota Ecclesia, sed accedente confirmatione Papæ: 3. Nuntius Apostolicus pro sua Provincia: 4. Episcopus pro sua Diocesi; nec opus est, ut sit consecratus, dummodo sit confirmatus: Archi-Episcopi, Patriarchæ & Primates habent pro sua tantum Diocesi, uti alii Episcopi, & non pro toto Archi-Episcopatu, nisi cum consensu Provincialium Episcoporum: 5. Capitulum Cathedrale sede vacante pro tota Diocesi. 6. Prælati habentes jurisdictionem quasi Episcopalem pro locis sibi subjectis: 7. Abbates, Abbatissæ & Præfectæ Monialium, Superioresque similes independentes, pro suis Monasteriis. 8. Resp. libera pro suis membris & ditionibus. 9. Imperator pro toto imperio, per se loquendo, nisi ipse sibi potestatem restrinxerit: 10. Reges & Principes pro suis regnis & ditionibus. 11. Fœmina quoque, si sit regni hæres; cujus maritus sine ipsius consensu leges ferre non poterit. Videri possunt hæc omnia fufius ex Auctoribus, Juribus & ratione deducta apud *Castrop.* d. I. pu. 22. & 23. Et ratio horum est, quia hi omnes habent jurisdictionem, ergo potestatem gubernandi, ergo etiam potestatem ferendi leges: potest etiam videri *Illf. tr. I. d. 2. à n. 13.*

§. II. Qui possunt condere leges, à potiori possunt ferre præcepta; neque tantum illi, sed etiam quivis alius etiam privatus Superior, uti pater respectu filii, circa materiam directioni suæ subjectam.

564 Q. 78. Quomodo differant lex, præceptum, mandatum, regula, norma, permissio. R.

§. I. Lex definitur à S. Tb 1. 2. q. 90. a. 4. O. Or- dinatio quadam rationis ad bonum commune ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata: & à Suar. hic c. 12 n. 5. præceptum commune, iustum, stabile, sufficienter promulgatum; omnis enim lex est præceptum, quamvis non omne præceptum sit lex.

565 §. II. Præceptum & mandatum significant idem: per hoc autem differt præceptum à lege, I. quòd lex feratur à persona publica, pro communitate, & in bonum communitatis; præceptum autem possit ferri à persona privata ad privatam, v. g. à Domino ad servum, in bonum etiam privatam Domini, vel servi, vel cujuscumque alterius. 2. Quòd lex, per se loquendo, sit stabilis & perpetua, neque desinat etiam mortuo legislatore, nam cum feratur communitati, quæ non emoritur, & in bonum communitatis, quod semper necessarium est, nisi desinat aut mutetur materia legis, exigit esse perpetua, ut latè explicat Suar. c. 6. & 10. E contra præceptum communiter exspirat morte mandantis, uti dicitur n. 816. & 876.

566 §. III. Dixi, communiter, nam mandatum non exspirat morte mandantis, I. si sit ad pias causas, uti si quis mandarit dari eleemosynas, secundum dicenda l. 3. p. 2. n. 688. 2. Si sit favorabile doti Matrimoniali vel alicui Scholastico: 3. Si mandatarius jubebatur exequi post mortem, aut ante vel saltem post mortem: 4. Si res non sit amplius integra, id est, si executio mandati sit incepta; habetque locum in judiciis, & extenditur ad donationes & promulgationes nomine alterius faciendas: 5. Etiam si res sit adhuc integra, si executio alicujus gratiæ sit mandata in

in favorem alicujus, & non relicta ipsius arbitrio, uti n. 816. dicitur. 6. Si per potestatem legislativam specialiter ei tribuatur stabilitas, qualem in Societate JESU habent præcepta Superiorum, uti declaratur in Congreg. VII. Can. X. & Decreto LXVII. vide dicenda n. 876.

§. IV. Lex & præceptum hoc habent commune, 567. quòd inducant obligationem ad hoc ponendum vel omittendum, quòd pro objecto habent, sunt enim vinculum morale, quo subditus attinetur ad aliquid, ideoque sunt à Superiore ut tali, uti pluribus explicat *Suar. c. 8. & 14.* Convenitque etiam hoc legi permittenti, quæ saltem alios obligat, ne permissum impediatur aut ideo puniant, uti rectè *Suarez c. 15. n. 12.*

§. V. Regula & norma idem significant: per 568. hoc autem differt regula à lege & præcepto, quòd de se non inducat obligationem, nam consilium est regula agendorum, nec tamen obligat, hinc omnis lex & præceptum est regula, sed non omnis regula est lex aut præceptum; omnis tamen regula strictè dicta intendit positionem actûs, cujus est regula, uti etiam lex & præceptum.

§. VI. Permissio est facultas ponendi vel omit- 569. tendi aliquid: differt à lege, præcepto & regula, quòd non semper intendat vel approbet hoc, quòd permittitur, Deus enim physicè permittit peccatum, neque tamen intendit vel approbat: deinde etiam à lege & præcepto differt, quòd non obliget subjectum, cui fit permissio, sed tantum alios, ne impediatur, vel ne ideo puniant.

Q. 79. Quid sit consuetudo, & an quandoque 570. vim legis habeat. R.

§. I. Consuetudo facti, est repetitio actuum sine obligatione, uti consuetudo orandi ante mensam. Consuetudo juris, ab *Isidoro & Can. 5. dist. 1.* definitur,

nitur, *Ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex: quia enim, uti ait S. Th. 1. 2. q. 97. a. 3. per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus & rationis conceptus efficacissimè declaratur, hinc quando aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis iudicio provenire, & sic consuetudo reipsa fit lex communitatis approbantis actus repetitos populi, & inde imponentis obligationem ad actus ejusmodi postea ponendos. Et cap. 8. de consuetudine dicitur, quòd sit optima legum interpret.*

571

§. II. Ut consuetudo contra jus clarum sit justa, *Luca de benef. d. 30. n. 16. dicit debere esse saltem 40. annorum: si fit præter jus, sufficient decem, tum enim potius est observantia interpretativa juris antehac dubii, jam clari: & universim ut vim legis obtineat, debet esse continuata saltem per decem annos, & secundum Jus Canonicum, c. fin. de consuet. habere has tres condiciones, 1. Ut sit rationalis, id est, de re honesta & non perniciosa. 2. Ut ille, qui potestatem legislativam habet, consentiat in eam: tum autem censetur consentire, quando sciens, non tantum permittit, sed etiam approbat saltem tacite. 3. Ut fuerit inchoata aut saltem continuata cum voluntate inducendi obligationem, nam in facultativis seu liberis non præscribitur per consuetudinem, Luca d. 58. n. 7. Colligitur autem, quòd fuerit voluntas inducendi obligationem, si constanter & cum non levibus incommodis observetur; si omnes pii pessimè sentiant de non observante eam, uti fieret, si quis in diebus Rogationum non abstineret à carnibus; si Auctores communiter dicant, aut Superiores supponant obligare, ideoque puniant transgressores ita Gobat: Quid autem censendum sit in dubio, dicitur n. 592. & videri potest Illf. t. I. d. 2. à n. 65. & Leurr. p. 2. q. 707.*

§. III.

§. III. Consuetudo habet vim, non tantum interpretandi, sed etiam abrogandi legem, uti habetur §. penult. Instit. de jur. natur. & L., de quibus. 33. in fin., ff. de Legibus: etiam generalem, si consuetudo sit generalis, specialem verò, si consuetudo sit specialis, *Glos. in cit. §. penult. L. Venditor, ff. communia prædiorum*, probantque pluribus *Suar. c. 17. & seqq. Lessius de just. l. 2. c. 6. d. 14.*: quòd intelligi debet tantum de lege humana, non autem divina vel naturali, §. *sed naturalia*, Instit. de jure naturæ. Ratio est, quia lex naturæ est necessaria & in se indispensabilis; Deus autem, quia in suis legibus non ita communicat nobiscum, quod semel posuit, stabiliter vult; è contrà homines videntes communitatem contravenire suæ legi, censentur potius velle carere bono particulari per suam legem intento, quàm exponere tot transgressionibus, etiam contra Deum. Quòd si lex aliqua improbet etiam omnem consequentem consuetudinem, nulla valebit consuetudinis præscriptio, nisi circumstantiæ ita varientur, ut nihilominus censeatur Superior consentire, *Illf. n. 71.*, qui d. 3. n. 8. rectè notat, id, quod per consuetudinem est introductum, non venire in odiosis nomine privilegii, hinc non revocari revocatis privilegiis.

§. IV. Consuetudo non extenditur de loco ad locum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum, uti rectè *Luca d. 29. n. 23. & d. 30. n. 12.* Nec vim habet ex actibus ex metu vel vi frequentatis, aut etiam ex errore, quòd esset lex, uti rectè *Illf. d. 2. n. 67.*

Q. 80. *An declarationes Cardinalium, Regula Cancellaria, decisiones Rota habeant vim legis. R.*

§. I. *Salas & alii undecim apud Dianam p. 1. tr. 10. R. 29.* absolutè dicunt declarationes Cardinali-

um habere vim legis, quia hi decernunt tanquam potestatem habentes à Papa; docentque *Garcias, Lambert. Farin. Barb. Piaces. Fagn. & alii teste Gob.* in Exp. tr. 3. n. 604. ejusmodi declarationes datas pro casibus singularibus debere extendi ad omnes similes, quia similitum est similis ratio & causa, foretque infinitum pro singulis casibus singulas velle declarationes. E contra *Ledesm. Bonac. Pontius* aliique cum *Sanch.* de matrim. l. 8 d. 2. n. 10. & *Loth.* tr. 2. a. 10. *Delbene* de Imm. Eccl. c. 14. d. 5. f. 2. Item alii apud *Dianam* p. 11. tr. 2. R. 42. negant habere vim legis, quia quamvis Cardinales illi potestatem à Papa habeant, non ideo habent ejus infallibilitatem vel auctoritatem. Sed videtur distinguendum, si enim declarationes illas Papa examinarit, approbarit & promulgari fecerit, habent vim legis, quia re ipsa censendæ sunt immediatè exire à Papa, uti colligitur ex *Carden.* in 2. crisi d. I. n. 98. & seqq., & diximus n. 215. & seqq., putantque aliqui cum *Gob.* contra alios, non requiri aliam promulgationem, nisi famam publicam & certam à principio authentico derivatam: *Engels* tamen & *Hurt.* apud *dianam* suprà rectè requirunt sequentes condiciones, 1. Ut à Papa sint approbatæ, 2. Ut sint à Præfecto congregationis. sigillo munitæ, rite subscriptæ & communicatæ: 3. Ut purè declarent & non extendant se ultra significationem verborum 4. Ut sint publicè notæ. Quod si factæ sint à solis Cardinalibus Papâ specialiter non consulto nec mandante, quamvis magnæ sint auctoritatis, tamen probabilius est non habere vim legis, tum enim tantùm videntur esse doctrinales; multò minùs obligant, si non sint authenticè subsignatæ à Congregatione, vel non munitæ sigillo, vel non rite communicatæ; vide dicta n. 218. & seqq. Item *Dianam* in summa, V. *declarationes Cardinalium, Fagnanum*

Vide n. 215.

gnanum in I. Decret. Cap. quoniam, de Constit. à n.

6. Delbene suprâ.

§. II. *Lesius* in Auct. V. *beneficium* cas. 3. docet 575
Regulas Cancellariæ Romanæ tantum esse pro di-
rectione illius Curia, & non obligare alibi, cum non
sint promulgatæ: ex quo inferunt *Valer. & Diana*
R. 43., si Episcopus intra 20. dies ante mortem do-
narit inter vivos, quamvis donatio illa per Regulas
Cancellariæ & in foro externo præsumatur facta
mortis causâ in fraudem Cameræ Apostolicæ, tamen
esse validam, & illum, cui donatum erit, posse tace-
re; idem videntur tenere *Decius, Mandos.* & alii, sed
rectè contradicunt *Sarn. Gomes. Az. Chok. Lenz* p.
2. q. 540. & p. 3. q. 337. n. 3., praxis enim probat te-
nere ubique, saltem illas regulas, quarum materia est
communis & non restricta ad Romanam curiam.

§. III. *Luca* de benef. d. 29. n. 25. rectè docet 576
decisiones Rotæ Romanæ non posse semper esse re-
gulam pro faciendis alibi similibus decisionibus, vi-
dendum enim est, an prodierint utrâque parte suffi-
cienter informante, an non fuerint sæpe revocatæ vel
limitatæ &c.; & quia ad hoc non attenditur, notat
d. 91. n. 9. sæpe secundum illas dari resolutiones ma-
lè fundatas: & universaliter docet *Lexana* apud *Gob.*
n. 609. decisiones Rotaes esse minoris auctoritatis
quàm declarationes Cardinalium etiam non appro-
batas à Papa; & reipsa quandoque prodeunt con-
trariæ invicem.

Q. 81. *An peccet, qui agit contra legem nec-* 577
dum debite promulgatam. R. Negativè, & patet ex
dictis n. 274., hinc si *Cajus* interfuerit Senatui, in
quo lex, v. g. de non emendo vino Gallico, hodie est
scripta & approbata, cras autem erat promulganda,
licet per negligentiam promulgatio in aliud tempus
differatur contra expressum mandatum Senatûs, ta-
men

men non peccat contra legem illam interim emens talia vina, uti rectè resolvit *Burgh cent. 1. Cas. 6.*

578 Q. 82. *Qualis promulgatio requiratur ad legem. R.*

§. I. Ad civilem, si feratur pro una provincia, sufficit promulgatio in primaria urbe vel loco; si feratur pro pluribus provinciis, communiter promulgari debet in primaria urbe singularum provinciarum: & si sit lex Cæsarea, non obligat ante duos menses à promulgatione completos, uti habet communis ex Authent., *Ut facta nova Const. §. Sancimus.*

579 §. II. Leges Pontificiæ, si Romæ sint promulgatæ, hoc ipso, per se loquendo, obligant totum orbem Ecclesiæ subjectum, uti docent communiter Canonistæ, item *Suar. l. 4. c. 15. Vasq Avers. Castrop. & alii cum Carden. in 1. crisi d. 9. c. 20. a. 12.*, qui dicit esse certum, licet contradicant *Mol. Becan. Laym. & alii* tum Theologi tum etiam Canonistæ apud *Du Bois* ad prop. 28. ab *Alex. VII.* damnatam, qui volunt etiam Pontificias tum tantum obligare, quando sunt promulgatæ in singulis provinciis & prius post duos menses, uti leges aliæ, sed *Contrà* est, nam ex natura rei plus non requiritur ad legem, quam esse positam & promulgatam, tumque venisse in cognitionem subditi: quod etiam valet de aliis legibus civilibus, exceptis Cæsareis, quia jus Cæsareum specialiter circa suas aliter disposuit, non autem alii Principes vel Magistratus; unde multò magis cum potestas legislativa Pontificis sit immediatè à Christo, neque subdit dispositioni hominum, uti potestas aliorum Superiorum civilium, si Pontifex velit legem Romæ promulgatam obligare, uti re ipsa vult, hoc ipso obligabit omnes Ecclesiæ subjectos: quod etiam inde colligitur, nam *Alex. VII.* in propositione

tionem

zione 8. 9. 37. 38. damnata, refert se ad Decreta non promulgata in singulis provinciis, & tamen satis declarat peccare eos, qui illis contraveniunt.

Dixi, per se loquendo, nam Papa quandoque disponit aliter; & ita disposuit circa legem irritantem Matrimonium clandestinum, latam in *Trid. Sess. 24.* in Decreto de Reform. c. 1., hæc enim non habet vim obligandi, nisi post 30. dies à promulgatione facta in Parochia: deinde rectè notat *Suar. l. 3. c. 17.* legem, quamvis Romæ competente loco promulgatam, non statim obligare quocumque loco distante, sed requiri tempus, quo notitia ejus ordinario modo ad eum deferri potuerit: ut tamen obligare incipiat, non est opus singulis, sed satis est plerisque esse notificatam, cum enim feratur communitati, hæc primò obligari debet, & tum singuli, in quantum sunt pars communitatis, uti rectè *Ill. t. 1. d. 2. n. 3.*

§. III. Leges irritantes contractum non habent 580 vim, nisi promulgentur in singulis provinciis, uti habetur Cap. *si in adiutorium*, dist. 10. & c. 1. *de novi operis nunciatione*: si tamen ita promulgatae sint, vim habent, etiamsi ignorentur à contractantibus, jura enim præsumunt sciri, quæ publicata sunt debitè, & alioqui quisque posset prætere ignorantiam.

§. IV. Declarationes legum non indigent pro- 581 mulgatione, quia leges ejusmodi sunt promulgatae, & tantùm aperitur sensus, qui ab initio inerat tali legi: Idem pluribus ostendit *Fagn. in l. p. l. 1. decret. De constit. c. Quoniam*.

Q. 83. Si lex præcipiat aliquid pro certo tem- 582 pore, vel connotet determinatum tempus, quomodo illud tempus intelligi debeat. R.

§. I. Quæstio habet locum in variis materiis, V. g.

v. g. in jejunio à 12. noctis pro communione ; in abstinentia à carnibus & lectione horarum à 12. ad 12. noctis ; in obligatione jejunandi ab anno 21. completo ; in obligatione non suscipiendi Subdiaconatum, nisi anno 22. inchoato &c. : putant autem *Caram.* in Reg. n. 1328. & *Pasq.* de jejun. decis. 158. & 159. tale tempus intelligi posse, *præter propter*, ideoque circa illud dari parvitatem materiæ, & consequenter etiam si quis opus præceptum faceret extra tempus præscriptum, dummodo non absit longè, non peccaturum mortaliter, uti si quis unico quadrante post 12. sequentis noctis oraret Completorium pro hac die ; si in jejunio secundâ vice comedas mediâ horâ ante 12. noctis ; si die Jovis inceperis cœnam in carnibus ante mediam noctem, & continues infra horam post mediam noctem ; in his similibus casibus dicunt peccari tantùm venialiter, quia, cum parum absit, censeri potest tempus ita vicinum spectare ad antecedentem vel consequentem diem.

583 §. II. Illæ sententiæ videntur mihi esse improbabiles, unde tenendum tanquam certum, quòd tempus per ejusmodi præcepta statutum vel connotatum, numerari debeat, non præter propter, sed de momento ad momentum, ita *Diana* p. 7. tr. II. R. 15. *Tamb.* in decal. l. 4. c. 4. §. 4. n. 94. aliique omnes communissimè cum *Carden.* in 1. crisi d. 27. n. 33. & d. 36. n. 55. *Probatur* I. nam alioqui, si tenearis, v. g. ponere opus ante 12, poteris ponere uno quadrante post 12. nam *Tò*, præter propter, significat, circiter, plus minus, & secundùm *Adversarios* admittit saltem unum quadrantem ante vel post: vel ergo hunc quadrantem sumis ad momentum, vel iterum ad præter propter; si ad momentum, idem debebas dicere de hora 12, est enim eadem ratio, cum

momento

momentum sequentis quadrantis sit æquè parum discernibile, ac momentum prioris quadrantis completis 12; si sumis, præter propter, ergo iterum addere poteris quadrantem, & redibit idem argumentum, ac extensio temporis in infinitum. 2. Nunquam dici poterit, quando v. g. incipiat obligatio die jejunii non comedendi carnes, nam non incipiet uno quadrante ante 12. prioris noctis, tum enim adhuc licitè comedebam carnes; imò & die sequente licitè communicarem tanquam jejunos; nec incipiet quadrante post 12, quia aliàs, si post 12 ante hunc quadrantem auditum comedèrem carnes, non frangerem jejunium, quod est contra sensum communem omnium. *Conf.* nam commune omnium aut ferè omnium judicium facit certitudinem naturalem, sed omnium judicium est, excepto fortè solo *Caram.* & *Pasq.*, quòd si quis paulò post mediam noctem comedat carnes, frangat jejunium, nec maneat jejunos pro communione; & idem est de similibus casibus, ergo. *Minor* est certa, si interrogentur homines singuli: *Maj.* etiam patet ex dictis n. 182., & declaratur hoc exemplo, si enim pondus aliquod adæquetur libræ secundùm stateras communiter receptas in populo, moraliter certum est, quòd sit libra, licèt non adæquetur stateræ cuidam singulari hominis privati, quia præsumi debet hæc errare, ergo. 3. Certum est legem obligantem ad horas Canonicas intra diem, non obligare ad minus, quàm ad 12 usque; & obligantem ad jejunium, non obligare ad plus, quàm ad eandem 12 noctis, ergo malè dicis obligare ad 12 præter propter, hoc enim significat, plus vel minus. 4. Si ejusmodi præcepta obligant ad tempus, præter propter, ergo nequidem venialiter peccabit, qui parum ultra tempus differet vel anticipabit, quia illa extensio temporis continebitur in ipsa lege: hoc autem

tem

tem non concedunt Adversarii, dicentes esse parvitatem materiæ, & per hoc peccari venialiter, ergo. Videri potest *Carden.* in disp. citatis, qui d. 27. n. 80. sic habet, *Pasq. vir valde doctus, de re Theologica optimè meritis, nescio quo fato in tr. de jejunio exorbitaverit.... fortasse eum tractatum junior scripsit.... nam in cæteris, quæ scripsit fortè senior, sibi dissimillimus est.*

584 §. III. Hoc tempus non debet attendi de momento ad momentum mathematicè, quia momenta mathematica non sunt à nobis cognoscibilia, cum nesciamus quænam puncta temporis imaginarii sol aut cœli nunc attigerint, sed attendi debet de momento ad momentum Ecclesiasticè; id est, sicuti ex voluntate vel consuetudine Ecclesiæ designatur per calendaria approbata, vel per horologia communiter bene regulata: *Probat*ur 1. si enim non debeat attendi, præter propter, ergo ad momentum; si non ad momentum mathematicè, restat, quòd Ecclesiasticè, & ad eum finem admittit Ecclesia calendaria & horologia, ut illis actiones nostræ quoad tempus observandum dirigantur. 2. Non poteramus aliter scire, quando actio fieri deberet, vel obligatio urgeret, nisi Ecclesia voluisset nos ita gubernari. 3. Hæc est consuetudo Ecclesiæ, ut attendatur ad ejusmodi calendaria & horologia, consuetudo autem est optima legum interpret. 4. Calendaria & horologia ista nunquam deviant à tempore Ecclesiastico, sed non licet discedere à tempore Ecclesiastico, illud enim observari vult Ecclesia, ergo nec ab ejusmodi calendaris vel horologiis.

585 §. IV. Ubi servatur vetus Calendarium, Ecclesia permittit, ut fideles se illi accommodent, uti constat ex usu piorum & doctorum hominum; ubi autem receptum est novum, secundum illud est

proce;

procedendum : & hinc valet illud , *si fueris Roma , Romano vivito more ; si fueris alibi , vivito sicut ibi.*

§. V. Si alicubi unicum sit horologium , com- 586
muniter bene regulatum , illo standum est : si autem
sint plura , stari potest singulis , quia singula sunt ve-
luti Auctor bonus faciens probabilitatem : si tamen
in uno horologio sit audita 12 & non in altero , ma-
net obligatio orandi , quia lex certa orandi est in
possessione , & excusatio ob præteritam 1: est dubia :
è contrà si tum adhuc biberis aut comederis , poteris
cras communicare , quia libertas tua est in possessio-
ne , & prohibitio dubia. Denique si sis in loco , ubi
nullum est horologium , & nescias , an sit tempus
mediæ noctis necne , si adsint probabiles conjecturæ
pro vel contra , hæc habent vim horologii ; si tales con-
jecturæ absint , manet dubium , in quo utendum erit
communibus regulis. Vide dicenda l. 4. à n. 485. 486p

Q. 84. Si lex vel præceptum non determinet tem- 587
pus , quandoam impleri debeat R. Ubi dies non
apponitur , nec determinatur tempus , censendum est
obligationem esse pro præsentis , seu primo quoque
tempore , quo commodè impleri poterit , uti constat
ex Reg. 14. ff. de Reg. juris : nisi aliud colligatur ex
circumstantiis , quia aliàs posset quis semper in futu-
rum usque ad mortem suam differre impletionem ,
& sic eludere legem vel præceptum : videri potest *du*
Bois , ad propos. ab Alex. VII. damnatas c. II. a 5 ,
ubi fufius id probat ex jure & ratione.

Q. 85. Si nova lex emanet , an firmet præterita. 588
R. Si emanet per viam declarationis , respicit & fir-
mat etiam præterita , uti rectè *Luce* de benef. d. 29.
n. 20. , quia tantùm manifestat , quod antecederet
erat jam constitutum : è contrà si emanet per modum
dispositionis , tantùm respicit futura , eisque robur
affert , non autem præteritis.

X

Q. 86.

589 Q. 86. *Quid dicendum sit in variis dubiis circa leges. R. seqq.*

§. I. In dubio, an lex sit vel non sit, præsumi potest non esse, quia possessio est pro libertate, uti dictum est à n. 272.

590 §. II. In dubio, an sit promulgata, docet *Dicast.* de cens. d. 7. n. 39. præsumi debere, quòd non, quia promulgatio est aliquid facti, quòd non præsumitur, sed probari debet, consequenter lex non obligabit, quia dubitatur de essentia legis, vel saltem de conditione essentialiter prærequisita ad ejus obligationem, uti dictum est n. 274. & 577., ergo libertas videtur manere in possessione contra illam; Advertendum tamen est, si aliquando fuerit usu recepta, præsumendum esse, quòd præcesserit promulgatio sufficiens, potestque etiam prudenter aliquid facti præsumi, si nempe positum sit aliquid, cui ordinariè ejusmodi factum adjungi debet, uti legibus ordinariè solet adjungi sufficiens promulgatio, hinc dici solet, quòd *ex communiter contingentibus sit prudens præsumptio: hinc Reg. 45. de Reg. Juris in 6. ait, inspiciamus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

V:n:go
591 §. III. In dubio, an lex sit usu recepta necne, *Bonac. Sanch.* & alii dicunt præsumi debere, quòd sit recepta, tum quia de lege constat, ergo pro ea est possessio, tum quia debuit usu recipi, ergo præsumendum est id factum, maximè cum id plerumque fieri consueverit: è contrà *Az. Salas, Dicast.* n. 38. negant, quia quando dubitatur de receptione, dubitatur de eo, an lex unquam obligaverit necne, ergo non lex, sed potiùs libertas est in possessione: videtur tamen esse distinguendum, nam si sit talis lex, ad cujus obligationem legislator prærequirit acceptationem populi, uti sæpe fit in legibus civilibus, probabilior esse

esse videtur secunda sententia; si autem non indigeat acceptatione populi, uti non indigent leges Ecclesiasticæ, prima videtur præferenda, quia ante illam receptionem habet lex totam vim suam obligandi: videri potest *Moya* t. 6. d. 1. q. 1. n. 14. 15.

§. IV. In dubio, an consuetudo sit inducta, ex devotione, an ex animo se obligandi, putant *Az. & Regm.* præsumendum esse, quod sit inducta ex animo se obligandi, ideoque obliget, si cæteræ conditiones adsint, de quibus dictum n. 571. E contra *Diana* p. 1. tr. 10. R. 30. *Pasq.* de Sacrif. q. 351. n. 5. aliique multi cum *Suar.* hic l. 7. c. 15. n. 13. probabilius dicunt præsumendum esse, quod sit inducta ex devotione tantum, sicque non obliget sub peccato, quia libertas est in possessione, neque aliquis præsumitur sibi voluisse onus imponere, nisi de eo certo constet: *Ulf.* t. 1. d. 2. n. 67. consentit, nisi aliud colligeretur ex communi hominum sensu vel ex objecti gravitate & necessitate, aut speciali utilitate: hinc rectè notat *Carden.* in 1. crisi d. 23. c. 5. a. 4. & seqq. quod in consuetudinibus universalibus Ecclesiæ sit vis obligandi, quæ licet non oriatur ex intentione se obligandi, quam habuerint fideles, tamen oriatur à traditione præcepti, quamvis fortè defuerit intentio se obligandi.

§. V. In dubio, an legem ferens sit legitimus superior, v. g. an legitimè sit electus necne, *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 3. n. 7. dicit subditum teneri obedire, quia superior habet possessionem probabilem jurisdictionis, cui potest insistere, donec probetur non habere, ergo jus ipsius est in possessione: è contra *Mendo* in Stat. d. 13. n. 236. aliique docent non teneri, quia cum dubitetur, an sit Superior, nulla est certa possessio pro jure præcipiendi, de illa enim possessione dubitatur, eamque negat subditus, ergo hujus libertas

libertas non est de certa sua possessione dejecta. *Ovied.* de consc. contr. 3. pu. 5. probabilis sic distinguit, si Superior habeat possessionem sui officii, v. g. si acceperit claves, sigillum aut alia signa officii, subditus tenebitur obedire, quia jam est possessio pro Superioritate; è contrà si nullam nequidem officii possessionem acceperit, subditus poterit non obedire ob rationem antè datam.

594 §. VI. In dubio, an Superior potestatem habeat hoc imperandi; aut an hoc, quod imperat, potestatem ipsius excedat, *Diana* p. 9. tr. 9. R. 45. *Ovied.* n. 59. alique apud *Mendo* q. I. §. 4. defendunt ut probabile, subditum non teneri obedire, sed *Sanct.* suprà latè ostendit oppositum, ac sequitur ex dictis à n. 432., est enim possessio pro absoluta potestate Superioris ad imperandum omne objectum, nisi certum sit hoc vel illud esse supra ejus potestatem, non est autem hic & nunc certum sed tantum dubium, uti supponitur, ergo.

595 §. VII. In dubio de justitia legis, aliqui apud *Dianam* suprà & cum *Dicast.* de cens d. 1. n. 353. dicunt probabile esse, quòd subditus non teneatur obedire, quia jus Superioris nunquam fuit in possessione ad imperandum aliquid iniquum vel illicitum, sed *Ovied.* n. 61. dicit oppositum sibi esse certum, quando enim probabile est actionem aliquam esse hic & nunc justam & licitam, certum est talem actionem posse, & consequenter debere poni à subdito, uti probatum est à n. 432., cum Superior sit in possessione imperandi omne id, quod judicat justum & licitum, ergo. Quòd si tam Superior quàm subditus dubitent, an res præcepta sit licita, peccat tam Superior præcipiendo, quàm subditus obediendo, quia operantur cum dubio pratico, & specialiter ideo non tenetur obedire subditus, quia scit Superiorem non habere

habere potestatem imperandi, quando ipsemet dubitat, an licite imperare possit, *Luga* in Resp. mor. l. 3. d. 19. n. 6. Vide dicenda l. 4. à n. 159.

§. VIII. In dubio, an lex contineat præceptum, 596
an tantum consilium aut exhortationem, dicendum est posterius, uti notant *Sanch.* & alii: similiter in dubio, an lex obliget sub mortali an sub veniali tantum, tenendum est obligare sub veniali tantum, quia libertas est in possessione, & *in obscuris minimum est sequendum*, Reg. 30. de Reg. Juris in 6. Item Reg. 56. ff. de Reg. Juris, *semper in dubiis benigniora præferenda sunt*: idem dicitur Reg. 192. & aliis locis n. 826. referendis, probatque fuse *Gobat* in Quin. t. 1. à n. 75. leges omnes humanas, itemque divinas esse benigne interpretandas; hinc sententiam nostram tenent *Nav.* in man. c. 23. n. 50. *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 4. *Dian.* p. 1. t. 10. R. 25. contra *Laym.* & alios apud eundem *Dianam*: ostendemus autem l. 6. prudentis esse in quæstione circa peccata mortalia potius benignas quam rigidiores sententias sequi.

§. IX. In dubio, an lex sit abrogata vel an in ea 597
sit dispensatum, tenent Auctores communiter cum *Dicast.* d. 7. n. 44. quod obliget, quia est antecedens possessio certa pro ipsa, ejusque obligatione.

§. X. In dubio, an adsit vel non adsit causa suffi- 598
cienter excusans à lege, *Salas* putat non esse obligationem, si lex sit molesta, quia favendum est libertati, quantum possumus, quod *Dicast.* n. 47. dicit non esse improbable, tum enim dubitatur, an lex unquam fuerit imposita pro tali casu & circumstantia; sed alii oppositum tenent, quia non potest favori libertati, quando est possessio legis contra eam, certum autem est legem universaliter esse positam, & dubitatur, an hic casus eximatur, ergo qui vult se liberare à lege, debet probare hunc casum eximi, ita *Sanch.*

c. 10. n. 34. & de matr. l. 2. d. 41. n. 37. *Dicas.* n. 43. *Sporer* n. 79 aliique passim. Quid censendum sit in dubio, an lex egeat dispensatione, dicitur n. 818.

599 Q. 87. *Quid dicendum sit in dubio vel in probabilitate, quod legem impleverim, R.*

§. I. Si negativè dubitem, id est, si non habeam grave motivum & prudentem rationem judicandi, quòd satisfecerim, adhuc teneor, quia tum lex manet in certa possessione contra meam libertatem, & debito certo non satisfit per solutionem incertam.

600 §. II. Si dubium sit positivum, sive, si habeam grave motivum & prudentem rationem judicandi, quòd legi satisfecerim, probabile est, me non amplius teneri, ita absolutè tenent *Carden.* in 1. crisi d. 60. c. 4. & *Illf.* t. 5. n. 150. *Ratio* est, quia si probabile sit, me jam antè satisfecisse, non potest esse certum, quòd adhuc obliger, sed probabile est me satisfecisse, ergo *Min.* supponitur. *Major* autem *prob.*, nam contra certitudinem non datur probabilitas, & ubi una pars est probabilis, opposita non potest esse certa, uti evidens est, & demonstrat *Carden.* d. 4. n. 6., si autem probabile sit me jam antè satisfecisse, probabile est me non amplius obligari, ergo si probabile sit me jam antè satisfecisse, non potest esse certum me adhuc obligari. *Ratio* à priori est, quia lex incerta non obligat, sed si sit probabile me legi satisfecisse, lex iterum satisfaciendi est incerta, ergo me non obligat. *Min.* patet ex dictis: *Major* etiam probata est n. 271. nam certæ possessioni libertatis non debet præjudicare vinculum incertum, sed eo ipso, quòd est incertum, non est vinculum libertatis. Vide dicenda n. 877.

601 §. III. *Objicies* 1. Lex v. g. confitendi mortale, item lex non contrahendi matrimonium in gradu prohibito, sunt certæ, ergo contra eas non potest prævalere

valere probabilitas de confessione facta vel de dispensatione valida. *R.* Ergo non potest prævalere probabilitas, pro circumstantiis, in quibus certitudo illarum legum est, c, in quibus non est nec unquam fuit, n. cōseq. Leges illæ sunt absolutæ, & manent certæ, ideoque obligant, quamdiu deest motivum probabile judicandi, quod illis satisfeceris, si autem hoc adsit, leges illæ pro his circumstantiis nunquam fuerunt certæ aut in possessione, sed pro his circumstantiis nostra libertas semper fuit in possessione, uti dictum est n. 660.

Inst. 1. Probabilitas impletionis superveniens non potest tollere certitudinem antecedentem obligationis, quam lex habuit, ergo. *prob antec.*, certò possidens agrum ex probabili titulo, non potest ejici possessione propter supervenientem probabilitatem juris pro altero, ergo similiter hîc. *R. n. antec.*, ad *prob. n. cōseq.*, in posteriore casu probabilitas superveniens nihil tollit de certitudine possessionis, neque etiam elidit probabilem illius titulum; è contrà in priore fit lex dubia, ergo non manet certa ejus possessio.

Inst. 2. Contra certitudinem nulla est probabilitas, ergo contra certitudinem legis non potest supervenire probabilitas adimpletionis. *R.* Contra certitudinem, quæ permanet, sive, in sensu composito certitudinis pro obligatione, non potest supervenire probabilitas adimpletionis, c, contra certitudinem, quæ fuit, & in sensu diviso illius, n, patet enim, quod sententia, quæ hæctenus apud sapientes fuit certa, possit fieri incerta, & ob motivum inventum possit oppositæ supervenire probabilitas; idem autem est de lege, cujus obligatio erat certa, quamdiu non inveniebatur probabilis ejus adimpletio, hac autem adimpletione inventâ definit obligatio legis esse certa.

602 *Inst.* 3 Si certus sim me debuiffe Petro 100, quamvis mihi probabile fit, quòd solverim, tamen si id certò non probem, attinebor à Judice, ut solvam, licèt fortè per accidens bis solvam; ergo similiter hic, quia forum internum debet conformari externo, ubi non est certum, quòd externum nitatur errore vel præsumptione falsâ. *R.* si antec. fit verum, de quo in l. 3 p. 2. n. 452. & 571., ideo est, quòd mea probabilis solutio nihil tollat de jure certo, quod antecederet habuit Petrus, hinc dato antec. negabo conseq. E. contrà si mea probabilis solutio reddat jus Petri incertum, jam pro me erit certa possessio libertatis & pecuniæ meæ, cui non præjudicabit jus incertum Petri, hinc negabo antec.; & sic est in nostro casu, nam adimpletio probabilis reddit legem in his circumstantiis incertam, ergo facit cessare illius obligationem.

603 *Obji.* 2. Possessio libertatis certa non tollitur per legem incertam, ergo possessio legis certa non tollitur per libertatem incertam, sed ubi adimpletio legis est tantum probabilis, libertas est tantum incerta, ergo. *R.* n. I. seq., lex incerta nihil tollit de ratione libertatis, cum lex incerta re ipsa non sit lex nec ullo modo obliget, è contrà ubi adimpletio legis est probabilis, tollitur aliquid, quod est de ratione legis hic & nunc obligantis, nempe applicatio & notitia sufficiens obligationis illius.

An lex obliget cum periculo peccandi formaliter: item an lex obliget etiam ad evitandum periculum transgrediendi se, dicitur l. 5. à n. 252.

DUBIUM II.

604

Quotplex sit præceptum?

“**R**espondeo. Præceptum dividitur I. universaliter, in Affirmativum & Negativum. Illud est,

est, quod bonum præcipit; hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quod affirmativum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore: v. g. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat, & semper, & ad semper. *Vid. Bec. in 1. 2. 1. 3. cap. 1. q. 3. n. 5.*

2. In Naturale & Positivum. Præceptum Naturale, sive juris naturæ, est dictamen seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud; Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (exceptâ circumstantiâ Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum Positivum, seu Juris Positivi est, quod in libera Dei vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v. g. præceptum de Baptismo, jejuniis quadragesimali, &c.

Porrò quomodo Præcepta positiva mutari & variari possint ac solent; naturalia verò semper manent, vide apud *Scholasticos & Lessl. 2. c. 2. dub. 2.*

Resp. II. Præceptum Positivum dividitur in Præceptum Juris divini, quod scilicet à Deo traditum est; & in Juris humani, quod ab homine. Positivum Divinum dividitur in præcepta Veteris & Novæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia & judicialia, de quibus vid. *D. Thom. 1. 2. q. 99. & seqq.* Lex nova continet præcepta supernaturalia fidei & Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici sive Canonici, quod autoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis aut Concilii statu-

“ tum est: & Juris Civilis seu Politici, quod fun-
 “ datur in potestate seculari.

A D D E N D A.

605 Q. 28. Quid sit jus gentium. R.
 §. I. A multis malè describitur; nam 1. Juristæ jus naturale, jus gentium & jus civile ita distinguunt, ut dicant jus naturale esse, quod natura animalia docuit; jus gentium, quod ratio naturalis inter homines constituit, & quo omnes homines utuntur; jus civile, quod quisque populus sibi constituit: inde inferunt aliqui, jus naturale strictè, esse illud, quod præscribit tale quid, cui simile ipsa bruta faciunt ex instinctu naturæ; jus gentium, quod præscribit tale quid, cui simile bruta instinctu naturæ non faciunt, ita tamen clarum est, ut omnium propè gentium, quæ legibus utuntur, vel lege vel consuetudine fit receptum. *Sed contra* est, nam invidia, læsiones, neces, furta, fornicationes, coitus cum matre &c., sunt contra jus naturæ, & tamen fiunt à brutis: deinde jus naturale malè extenditur ad bruta, quæ non sunt capacia legum. 2. Alii dicunt jus naturale esse, quod sine discursu innotescit; jus gentium, quod per discursum necessariò è jure naturali sequitur. *Contra*; Dantur multæ leges naturales, quæ solo discursu innotescunt: deinde jus gentium non est in omnibus ita necessarium, quin mutuo consensu abrogari possit, uti patebit ex dicendis. 3. Alii dicunt jus naturale esse, quod obligat omnes homines nullâ factâ suppositione Societatis humanæ; jus gentium, quod obligat factâ tali suppositione. *Contra*; Fides conjugalis est juris naturæ, & tamen supponit Societatem hominum; idem est de honorandis parentibus, colendis benefactoribus &c. 4. *Vasq.* dicit

est jus gentium esse permissiones quasdam juris naturalis omnibus nationibus communes, uti quod liceat vim vi repellere. *Contra*; Datur jus gentium etiam obligatorium, uti postea assignabitur. Has omnes aliasque sententias pluribus confutat *Suar.* hic l. 2. c. 17. & seqq.

§. II. Jus gentium melius sic definitur; lex non scripta, quæ per liberam omnium aut ferè omnium nationum consensionem & usum recepta, vim obligandi habet, ita ferè *Suar.* & *Aversa* hic q. 94. l. 4. Dicitur, 1. *lex non scripta*, quod per modum generis ponitur: 2. *Vim obligandi habet per liberam consensionem*, per quod differt à jure naturali, cui licet sit vicinum & affine, eò quodd facile ex ipso formetur seu deducatur, uti rectè docet *S. Th.* 1. 2. q. 95. a. 2. & 4., ideoque dici possit esse aliquid quasi medium inter legem naturalem & positivam, reipsa tamen est potius lex positiva, uti docet *S. Th.* supra: 3. *Per consensionem & usum omnium ferè nationum*, per quod differt ab aliis legibus positivis, quæ non ita latè se extendunt ad omnes nationes, nec introducuntur per usum hominum, sed per dispositionem legislatoris: sic ad jus gentium spectant divisio bonorum, limites possessionum, receptio Legatorum, usus mercimoniorum, commercium litterarum: item ut non inficiantur aquæ, nequidem inter hostes; non venenentur herbæ aliaque ad sustentationem vitæ necessaria &c., de quibus omnibus plura videri possunt apud *Suar.* supra.

Q. 89. *Quæ lex sit pœnalis, & quid circa eam notandum.* R. 607.

§. I. Lex dividitur in moralem, pœnalem & mixtam: moralis est, quæ in conscientia & sub culpa Theologica obligat, non tamen sub pœna infligenda ab hominibus; pœnalis, quæ ratione sui immediate

mediatè obligat tantùm sub pœna; mixta, quæ obligat sub culpa Theologica simulque sub pœna, unde audiendi non sunt, qui apud *Moyam* t. 1. c. 6. d. 4. q. 3. à n. 19. & *Dianam* p. 1. tr. 10. R. 20. non agnoscunt in lege ulla obligationem sub culpa & pœna, sed volunt omnes esse, vel morales tantùm, vel tantùm pœnales.

608 §. II. Quamvis lex pœnalis ratione sui non obliget sub culpa, potest tamen aliunde esse obligatio sub culpa, ne fiat hoc, quod etiam per legem pœnalem prohibetur, v. g. si Princeps per legem pœnalem intentet mortem illi, qui è vivario suo capiet feram, qui hanc capiet, incurreret culpam Theologicam, imprimis furti, quia fera inclusa, est sub stricto Dominio includentis; deinde etiam homicidii seu occisionis sui, si temerè se exponat isti periculo mortis; hæ tamen culpæ non sunt ratione legis pœnalis, sed legum naturalium vetantium furta & occisionem sui; similiter quamvis lex pœnalis immediatè obliget tantùm sub pœna, mediatè tamen obligat etiam sub culpa, quia transgressor obligatur in conscientia pœnam solvere, amittitque jus, v. g. ad pecuniam promulceta impositam, saltem si exigatur.

609 §. III. Lex pœnalis, alia est latæ sententiæ, alia ferendæ; signum, quodd sit latæ sententiæ, est, si lex ita habeat, quisquis hoc fecerit, ipso facto pœnam incurret, sit excommunicatus, excommunicamus eum, ex tunc sit reus pœna, tunc subiaceat pœna, sciat se incurrisse pœnam &c. Signum, quod sit ferendæ sententiæ est, si solum minetur pœnam, dicendo v. g., prohibemus sub pœna excommunicationis, excommunicabitur, excommunicetur, sit reus, erit reus pœna, obligetur, obligabitur, subiacebit pœna &c. In dubio autem censenda est esse tantùm ferendæ sententiæ quia in pœnalibus causis benignius

gnius interpretandum est, uti habent regulæ juris
n. 826. referendæ.

§. IV. Si legislator primò præcipiat aliquid, & 610
postea constituat pœnam transgressoribus, signum
est, quòd sit lex mixta; è contrà si lex directè nil
præcipiat, sed tantùm pœnam imponat iis, qui rem
aliquam egerint vel omiserint, signum est, quòd sit
tantùm pœnalis, v. g. si dicat, *omnes cras veniant
ad templum. Et qui non venerit, pendet 10. aureos*,
est mixta; si autem dicat, *qui cras ad templum non
venerit, pendet 10. aureos*, est pœnalis.

§. V. Si res præcipiatur sub pœna non gravi, v. 611
g. sub excommunicatione minore, sub interdicto ad
breve tempus &c., obligabit tantùm sub veniali: si
præcipiatur sub pœna gravi, sed ferendæ priùs sen-
tentiz, non semper intelligi poterit obligare sub cul-
pa gravi uti rectè cum aliis *Lugo de just. d. 6. n. 51.*,
sæpe enim pœna est ad terrendum: & universaliter
loquendo, si lex tam civilis quàm Ecclesiastica ferat-
ur verbis præceptivis, & materia sit gravis, videtur
probabilius cum *Castrop. hic d. 1. p. 5. Illf. t. I. d. 2.*
n. 33. & aliis contra *Nar.*, quòd lex non sit purè pœ-
nalis sed mixta: si autem non feratur verbis præce-
ptivis sed indifferentibus, licèt pœna gravis impo-
natur, censenda erit esse purè pœnalis, quia talis pœ-
na imponi potest propter culpam civilem, neque ra-
tio est interpretandi legem in majori rigore, cum
hæc obligatio sub pœna sufficiat ad finem legis obti-
nendum, qui est commune bonum per observatio-
nem rei à lege intentæ: in omnibus tamen consuetu-
do & sensus communis est optimus legum interpres:
suntque etiam attendenda verba legis, uti dicitur
n. 660.

§. VI. Leges Ecclesiasticæ latæ sententiæ inferen- 612
tes censuram obligant ante omnem iudicis sententi-
am,

am, reliquæ pœnales latæ sententiæ sæpe non obligant ad pœnam actu solvendam, nisi præcesserit sententia declaratoria criminis, uti docent *Gran. Mol. Covarr. Vasq. Lex. Less. Suar.* in 3. p. T. 5. d. 13. l. 2. §. nonnulla, *Sylvius* in Resol. variis p. 1. V. *beneficium*, cas. 5. aliique apud ipsum pluresque adhuc apud *Leuren.* p. 2. q. 288., & colligitur ex cap., *cum secundum leges*, De hæreticis in 6., ubi postquam *Bonif. VIII.* statuisset bona hæreticorum ipso jure esse confiscata, addit, prius debere ab Episcopo fieri promulgationem criminis: idem est de crimine læsæ Majestatis, item de beneficiis, si quis ipso facto dicitur privari in pœnam criminis, nisi adderetur inquit *Sylvius*, quòd ipso facto in conscientia deberet beneficium dimittere ante quamvis sententiam etiam declaratoriam criminis: putantque *Sanch. Covarr.* & alii præter declarationem criminis etiam præquiri executionem sententiæ, nisi praxis, consuetudo vel verba legis ad aliud cogant, quia lex pœnalis, quantum potest, benignè interpretanda est, uti antè dictum, reipsa enim nimis durum videtur in se ipso exequi talem pœnam: aliud tamen est, inquit *Sa V. beneficium*, si lex dicat, quòd collatio beneficii, v. g. propter Simoniam non valeat, tum enim ante omnem sententiam non valet: putat tamen *Illf.* n. 73. privationem beneficii non incurri nisi post declarationem criminis. Vide dicenda l. 3. p. I. à n. 215. & l. 4. n. 943. Quòd si lex consistat in privatione, ita ut faciat aliquem inhabilem ad acquirendum, v. g. ad habendum titulum, ad faciendum fructus suos, *Pirh. De Cler. non resid.* n. 54. citans *Castrop.* docet incurri pœnam ipso facto absque ulla sententia vel declaratione: *Illf.* n. 72. universaliter concludit, quamvis adderetur, *ipso facto ante declarationem*, tamen de facto nullam dari legem pœna-

lem,

lem, quæ nullâ præmissâ Judicis sententiâ denun-
 ciantem vel pœnam vel crimen, obliget, exceptis legi-
 bus statutibus censuram Ecclesiasticam, irregulari-
 tatem, reservationem absolutionis, impedimen-
 tum criminis in matrimonio, privationem petendi
 debitum conjugale ratione incestus intra secundum
 gradum, privationem fructuum ob neglectas Horas.
 Vide etiam dicenda l. 4. n. 943. Addit tamen rectè
Illf. n. 74, irrationem actus statutam ob neglectum
 formæ requisitæ ad contractum, testamentum, ma-
 trimonium &c., item privationem boni necdum ob-
 tenti sed prius obtinendi sub conditione evitati cri-
 minis, propriè non esse pœnas, & ideo incurri ante
 omnem sententiam ac declarationem. Circa pœnam
 legis irritantis videri possunt *Illf.* à n. 78. & *Leur.*
 p. 3. q. 167.

§ VII. Si multa pecuniaria fuerit imposita, quæ 613
 ipso facto incuratur, adhuc non teneris solvere, ni-
 si exigatur, quia sic habet praxis & usus communis,
 inquit *Castrop.* d. 2. p. 4. n. 6.

§ VIII. Si pœna sit nimis difficilis & superet hu- 614
 manam infirmitatem, uti mors, mutilatio, gravis
 infamia, lex non obligat reum ad illam per seipsum
 exequendam aut sponte adeundam, sed potest licitè
 fugere vel declinare, etiam effracto carcere & dece-
 ptis custodibus, uti rectè explicat *Busenb.* referen-
 dus l. 4. n. 1525. docentque communiter A A cum
Illf. n. 75.

§ IX. Pœna conventionalis ex mutuo consen- 615
 su imposita, v. g. illi, qui à contractu resiliet, debet
 solvi, si alter perat, etiam ante omnem sententiam
 Judicis, uti dicitur l. 3. p. 2. n. 506.

§ X. Damnatus ad exilium, censeri debet da- 616
 mnatus, non ad perpetuum sed temporale; item fi-
 lius natus ex parente hæretico de jure est irregularis,
 si ta-

661. si tamen parens postea fit Catholicus, filius non erit irregularis, quia dicetur filius Catholici; & idem est de similibus casibus. Ratio est, quia leges pœnales sunt odiosæ, odiosa autem sunt restringenda & in benigniorem partem interpretanda, uti n. 609. dictum est: hinc lex pœnalis non debet extendi ad similes vel etiam majores culpas, sed tantum ad expressas in Jure, sic bis baptizatus est irregularis, non tamen bis confirmatus, quamvis sit peccatum simile; legens libros hæreticos excommunicatur, non tamen audiens conciones hæreticas, quamvis hoc fit de se gravius & periculosius: quod maximè valet de lege pœnali exorbitante vel correctiva juris antiqui, quæ ob similitudinē vel identitatem rationis extendi non debet ad casus alios, *Laym. Pirh* l. 3. t. 5. n. 171. Quomodo autem pœnæ lætæ in reum lætæ Majestatis cadant etiam in filios, explicat *Delbene* de *Imm. Eccl.* c. 16. d. 23. f. 1.

617 §. XI. Si feratur censura tantum post novam monitionem incurrenda, non fertur præcisè ob factum præteritum, quod de se fortè non erat peccatum mortale; sed ob factum præteritum prout habens adjunctam pertinaciam vel contemptum monitionis, sic enim fit culpa gravis.

618 §. XII. Quando effectui externo imponitur pœna, v. g. Vulnerationi, quam sequitur mors, si mors tum prius sequatur, quando causa voluntaria illius est revocata, nihilominus incurritur pœna irregularitatis, sicuti obligatio restitutionis incurritur ex actione damnosa, licet de hac aliquis efficaciter doleat, uti rectè *Suar. Sanch.* aliique cum *Dicast.* de *juram.* d. 2. n. 185. 274.

619 Q. 90. *Quanam lex dici debeat favorabilis, quanam odiosa. R.*

§. I. Plures malè explicant, nam *Tirag.* putat legem

legem illam esse absolute odiosam, quæ alicui affert gravamen, sed *contra* est, quia sic omnis lex est odiosa, quia affert obligationem, quæ est gravamen. *Alii* dicunt illam esse favorabilem quæ pro fine habet bonum commune, sed *contra*, ergo omnis lex est favorabilis, quia omnis lex, etiam poenalis, pro fine habet bonum commune.

§. II. Probabilius cum aliis dicunt *Covarr.* 620
Sanch. Sal. Castrop. d. 1. p. 2. illam legem esse favorabilem, cujus materia præcepta est conveniens & veluti beneficium eis, quibus præcipitur, uti sunt leges, quæ apponunt solemnitates contractibus, ut sic vitentur fraudes; item signantes taxam mercibus, ut ad certum valorem vendantur: si autem materia illis sit onerosa, uti leges vestigalium, aut imponentes poenam transgressoribus, erit odiosa.

§. III. In dubio, an lex sit odiosa an favorabilis, 621
quia nempe non apparet, quid præponderet, censenda est favorabilis, quia de Principe potius beneficium quam odium præsumendum est, ita *Gloss. Bald. Suar.* & alii cum *Castrop. supra & Illf. t. 1. d. 2. n. 8.* Notant etiam *Bald. Dec. Paris. Chok. Leur. p. 3. q. 334.* legem posse esse uno respectu favorabilem, alio odiosam; dici tamen simpliciter favorabilem vel odiosam, attendendo ad hoc, quod principaliter in ea agitur. Atque hæc serviunt pro applicanda Regula 15. de Reg. Juris in 6. *Odia restringi & favores convenit ampliari.*

§. IV. Dispensationes, itemque privilegia facta 622
privatis contra legem communem vel contra consuetudinem communitatis, sunt odiosa, & ideo restringenda, lex enim & communitas prævalent, exiguntque omnes subditos esse pares in obligatione, uti habet communis cum *Suar. Castrop. Sanch. de matr. l. 8. d. 1. n. 3. & seqq.* Hinc qui obtinuit dispensationem

sationem pro prima tonsura, non præsumitur obtinuisse pro minoribus, uti communiter docetur contra *Dianam* p. 9. tr. 8. R. 22., habens autem dispensationem pro ordinibus præsumitur habere tantum pro minoribus, *Sanch. Suar. Diana* alique communiter cum *Leur.* p. 1. q. 269 contra *Marchinum & Cor.* De Sacram. d. 33. d. 2. n. 29.: Si tamen petens habeat Minores, & dispensans id sciat, præsumitur dispensasse pro Majoribus, ne dispensatio sit frustra, etiam pro Sacerdotio: quod si dispensatio sit ad omnes Ordines, nullus excipitur præter Episcopatum, qui simul est dignitas, ita *Sanch.* & alii: consequenter dispensatio ad beneficium, ut sic habeatur titulus Ordinationis, non censetur ad Curatum sed simplex; item facta ad beneficium curatum non est extendenda ad Canonicatum, qui simul est dignitas, ita post alios *Diana* supra: Similiter dispensatus, ne resideat, non est dispensatus, ut accipiat fructus, qui absentibus dari non solent: & ideo *Sanch. & Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 19. n. 3. dicunt, *dispensatio non extenditur ad annexa separabilia, quoties id, super quo principaliter dispensatur, potest sortiri effectum, licet non ita plenè.* Vide *Illf.* t. 1. d. 3. à n. 32., item hinc dicenda n. 839. Item *Leur.* supra, & q. 286. n. 3.

623 § V. Privilegium qualecumque concessum in bonum alicujus communitatis & nemini præjudicans, est amplè interpretandum: item, quod cedit in favorem Ecclesiæ, religionis vel piæ causæ, licet aliquo modo deroget Juri communi, uti cum *Diana* probat *Castrop.* d. 4. p. 10. Hinc de privilegio, quo v. g. integer Ordo eximitur à jurisdictione Ordinarii, docent *Henriq. & Sanch.* in Conf. l. 6. c. 9. d. 1. n. 40. debere amplè explicari: quod idem dicit *Castrop.* p. 9. de privilegio, quo Ordo eximitur à solutione decimarum, si fiat ob causam bono communi

& rō

& religioni utilem : etiam late interpretanda sunt privilegia inserta juri communi ; item quæ conceduntur motu proprio & ex certa scientia, uti ostendit *Castrop.* p. 10., ubi & seqq. punctis plura habet huc spectantia : & de privilegiis plura addemus à n. 832.

Q. 91. *An verum sit, quod lex & præceptum ponat actionem præceptam vel prohibitam in ea virtute, quam præcipiens intendit, sive ex cujus motivo præcipit.* R. 624

§. I. Ut intelligatur status quæstionis, v. g. pater graviter præcipit filio, ut maneat domi, eo fine, ut sic consulat ejus castitati, *Quæritur*, an illa mansio domi, non tantum spectet ad virtutem obedientiæ, sed etiam castitatis, propter quam in filio conservandam pater id præcipit, & ita de aliis : est autem hæc quæstio magni momenti in ordine ad praxin, nam si ejusmodi præceptum ponat materiam præceptam etiam in altera virtute, v. g. castitatis, transgressionalis præcepti continebit duas specie malitias, unam contra obedientiam, alteram contra castitatem, unde filius transgrediens non satisfaciet dicendo in Confessione, semel transgressus sum grave præceptum parentis mei, sed addere debet, imperantis mihi aliquid ex motivo castitatis.

§. II. Aliqui apud *Arr.* de peccatis d. 41. n. 32. dicunt, quod solum præceptum Supremi Principis ponat rem præceptam in virtute illa, ex cujus motivo ipse præcipit, non autem præceptum subordinati Superioris : alii putant præcepta particularia id non facere : *Vasq.* dicit vota saltem, quæ quis privatim pro se emitit, hoc non facere, sed *Arri.* contendit præcepta omnia, etiamque vota id facere, vel nulla omnino præcepta id facere, dicit enim eandem esse de omnibus rationem : hinc docet, quod nullum o-

mnino præceptum ponat rem præceptam in ea virtute, ex cuius motivo ponitur præceptum, fatetur tamen, si v. g. Superior in Monasterio prohibeat suis, ne in plateam per fenestram aspiciant, ne fortè lædatur castitas, si quis aspiciat, huic transgressioni inesse duplicem specie malitiam, etiam in Confessione explicandam, nempe duplicis inobedientiæ, putat enim ex voluntate præcipientis addentis novam obligationem accedere novam inobedientiam specie distinctam: atque hanc *Arriagæ* sententiam vocat valde probabilem *Gob. in Quin. tr. 5. c. 6. n. 4.*; Sed *contra* est, nam ostendi non potest, unde desumatur illa duplex specie distincta inobedientia: unde *Leander à Murcia* apud *Carden. in I. crisi d. 40. à n. 1.* absolutè docet nullam novam malitiam superaddi, ex quocumque tandem fine intendatur actio præcepta, *Rationem* dat, quia finis præcepti non cadit sub præceptum, ergo licet Superior imperet aliquid ex fine seu motivo v. g. religionis, non ideo res præcepta spectabit ad virtutem religionis, & consequenter virtus religionis non poterit refundere novam speciem malitiæ in transgressionem. Sed *contra* est, nam hic Auctor videtur illa duo confundere, *Finis præcepti non cadit sub præceptum: Præceptum non specificatur à fine:* primum est verum, nempe quòd finis præcepti non cadat sub præceptum, id est, quando implet opus præceptum, non teneris illud referre ad finem, ob quem est præceptum, (nisi fortè intentio finis per distinctum præceptum præciperetur) sed satis est, quòd rem præceptam exequaris, v. g. dum Ecclesia ex motivo temperantiæ præcipit jejunare, non est opus, ut tu jejunans referas jejunium ad temperantiam, sive ut velis jejunare, eo fine, ut te mortifices, sed satis est, quòd re ipsa jejunes ex quocumque tandem motivo, sic enim implet præceptum,

ptum, cùm intentio illa altera non præcipiatur: quando autem dicitur, quòd præceptum non specificetur à fine, id est, quòd præceptum non constituitur in suo esse per ordinem ad hunc vel illum specialem finem, ob quem præceptum ponitur, hoc falsum est, uti jam dicitur.

§. III. Præceptum, si præcipiens ita velit, ponit suam materiam in ea virtute, ex cujus motivo præcipitur, ita *Lugo* de poen. d. 16. n. 255. *Carden.* alii- que communissimè. *Probat*ur 1. quia actus specificatur à fine etiam extrinseco, propter quem ponitur, sic si fureris, ut te inebries, actus ille est in specie furti & ebrietatis, imò eo fine furans dici debet potius intemperans quàm fur, uti ex *Arist* & *S. Th.* notat *Palav.* hìc d. 9. q. 2. a. 2. n. 2., ergo pariter dici debet, quòd lex specificetur à fine etiam extrinseco, sicuti omnis electio medii specificatur à fine intento, nam lex æquè essentialiter finem illum respicit & actionem aliquam imperat tanquam medium ad illum finem; & ideo talis lex prohibens curiosum aspectum in plateam, ne lædatur castitas, est lex, non tantùm modestiæ, quàm oculorum curiositas reprimitur, sed etiam castitatis, imò magis est castitatis quàm modestiæ, quia pro fine habet castitatem, & modestiam pro medio tantùm. 2. Comedere carnes die Veneris non est de se contra virtutem abstinentiæ, & tamen quia præceptum prohibens eam comestitionem est positum ex motivo abstinentiæ, hinc comedere carnes die Veneris est contra virtutem abstinentiæ: Item propriâ auctoritate permutare beneficia, de se non est contra virtutem religionis, quia tamen Ecclesia hoc prohibet ex motivo religionis, talis permutatio est simoniaca & contra virtutem religionis: uti dicitur l. 3. p. 1. q. 21.; similiter si Ecclesia vel quivis alius Superior æquè primariò &

principaliter imperaret jejunium, hodie ex motivo temperantiæ, cras ex motivo religionis, erunt duo specie præcepta, & consequenter si utrumque frangas, erunt duo specie peccata specialiter explicanda in Confessione; & idem est de aliis infinitis exemplis, ergo certum videtur, quod præceptum ponat materiam præcepti in ea virtute, ex cuius motivo præcipitur. 3. Lex præcipientis pro fine habet, non tantum obedientiam per exhibitionem operis præcepti, quam bonum subditorum, propter quos est lex, bonum autem, quod lex hæc vel illa intendit conciliare subdito, est honestas hujus vel illius virtutis, quam ejusmodi subdito lex intendit applicare; & idem est de lege prohibente, quæ à subdito intendit removere hanc aut illam inhonestatem, ergo lex facit materiam suam esse medium ad talem honestatem conciliandam vel inhonestatem removendam, ergo facit materiam suam spectare ad talem virtutem, ex cuius motivo ponitur.

§. IV. Ut lex vel præceptum proximè obliget subditum ex illa virtute, ex cuius motivo lex vel præceptum ponitur, tria requiruntur, I. id, quod præcipitur, debet aliquo modo conducere ad finem istius virtutis, saltem perfectius consequendum, si enim nullo modo conduceret, non esset referibile tanquam medium ad illius honestatem consequendam. 2. Si non sit aliunde notum, debet Superior exprimere se ex illo motivo præcipere, nam actio non præsumitur præcipi, nisi ex motivo suo intrinseco, v. g. jejunium non præsumitur præcipi, nisi ex motivo temperantiæ, hinc si superior præcipiat etiam ex motivo v. g. religionis, ad colendum Deum, debet hoc exprimere, quia cum hoc pendeat à sola ejus voluntate, nec sit frequens, aut saltem non sit connaturale, ut aliquid præcipiatur ex motivo extrinseco, præsumi

mi non debet. 3. Non est satis, quòd superior ducatur illo motivo, idque etiam manifestet, sed debet etiam velle imponere obligationem illius virtutis, & rem præceptam facere esse materiam ejus necessariam, alioqui non erit obligatio talis virtutis apud subditum; sic Ecclesia præcipit jejunium in vigilia S. Andreae, utique etiam ex motivo extrinseco religionis, ad honorem Dei & S. Andreae, quia tamen Ecclesia id nobis non manifestat, aut saltem istam obligationem religionis non imponit nobis, nec vult hoc jejunium esse materiam necessariam virtutis religionis, qui isto die non jejunat, non peccat contra religionem, sed tantùm contra temperantiam.

§. V. *Objicies* Præceptum particulare & votum 628 non ponunt materiam suam in diversa virtute, licet ex ejus motivo ponantur, ergo nulla lex vel præceptum id facit. *Prob. antec.*, nam si pater graviter imperet filio, aut si quis apud se voveat, hodie jejunium, cras officium defunctorum, utique præcipiens & vovens habebunt pro singulis diebus diversos fines & motiva, & tamen si transgrediantur, sufficiet in Confessione dicere, bis in re gravi fui inobediens Patri, bis grave votum transgressus sum, ergo. *R.* Præceptum particulare & votum non ponunt suam materiam in tali alia virtute, si præcipiens & vovens id nolit, c. si velit, n. antec, & similiter c. & n. conseq. Et quidem *r.* quod præcipientem attinet, multi docent eum pro fine principali habere solam honestatem obedientiæ; è contrà *Castrop.* de peccat. d. 3. p. 3. n. 12. *Dicast.* de poenit. d. 9. n. 487. aliique cum *Stoz* l. 1. p. I. n. § 2. dicunt potiùs pro fine habere honestatem illius alterius virtutis, ad quam actio præcepta pertinet, vel ex cujus motivo ponitur præceptum, quod videtur conformius dictis n. 626., quidquid tamen sit de hoc, si præcipiens nolit illud, quod

præcipit, esse materiam necessariam illius alterius virtutis, qui transgredietur, non peccabit contra hanc virtutem, è contrà si velit esse, contra hanc peccabit; hinc docet *Oviedo* de peccatis controv. 2. n. 26., si Superior mihi imperet jejunium ex solo motivo temperantiæ & non obedientiæ, si observem, etiam quia præceptum est, me fore temperantem & obedientem, si autem non observem, me fore intemperantem sed non inobedientem, quia jejunium per tale præceptum fit materia necessaria temperantiæ, & non fit materia necessaria, sed tantùm apta obedientiæ, aliud enim est objectum pertinere ad hanc virtutem, aliud esse materiam necessariam hujus virtutis, nam quæ sunt de consilio, v. g. jejunium die non præcepto, spectat ad virtutem temperantiæ, non tamen est materia ejus necessaria. 2. Quod attinet ad votum, vovens ordinariè pro fine principali habet solam honestatem fidelitatis erga Deum, & quamvis posito voto Deus præcipiat illud servari, tamen materia hujus præcepti divini est talis fidelitas servanda, uti pluribus explicat *Dicaſt.* Suprà: de cætero, quòd vovens possit facere, ut hoc, quod vovet, sit materia necessaria illius virtutis, ex cujus motivo vovet, docent *Valent.* 2. 2. d. 6. q. 6. p. 4 q. 1. concl. 2. *Sanch.* in Decal. l. 4. c. 11. n. 23. & alii, contra *Suar.* de voto l. 5. c. 3. n. 13. *Castrop.* t. 15. d. 1. p. II. n. 8. *Illf.* t. 5. n. 105. & alios: Ratio est, quia si ex amore melioris boni velit se obligare ad talem materiam propter honestatem talis virtutis, Deus voluntatem acceptat, & informando lege suâ facit esse obligatoriam in conscientia.

629 *Inst.* 1. Ergo si lex prohibeat religioso non aspicerè è fenestra, ne castitas patiatur periculum, qui aspiceret, sciens nullum esse periculum castitatis, esset luxuriosus ac peccaret, & quidem graviter, cum in mate-

materia castitatis non detur parvitas materiæ. R. Aliqui actus per se & ex objecto opponuntur alicui virtuti, uti pollutio castitati, ebrietas temperantiæ; alii opponuntur per accidens tantum & ratione legis, uti dictum est n. 6. 6. : hoc notato, nego talem dici posse luxuriosum, nam luxuriosus dicitur tantum ille, qui committit certos actus per se & ex objecto oppositos castitati: concedo tamen hunc aspicientem peccaturum contra castitatem, sed peccato diverso ab illis, quæ ideo prohibita sunt, quia mala; nec peccaret graviter, quia aspectus ille absente omni periculo est materia absolutè levis, in qua si lex intenderet ponere obligationem gravem, esset irrationabilis: potest autem in materia, quæ per accidens tantum spectat ad castitatem, dari parvitas materiæ, uti & in materia periculi circa castitatem, cui quis se exponit, uti omnes fatentur.

Inst. 2. Castitas non prohibet talem aspectum, quando nullum subest periculum. R. Non prohibet, per se & absolutè, c, per accidens, suppositâ istâ lege, n, nam positâ istâ lege, in primis ommissio illius aspectus est necessaria ad conciliandâ subdito honestatem castitatis, ad quam sic quærendam lex illa obligat: deinde eadem lex imperat ommissionem aspectus tanquam medium de se conducens ad castitatem, medium autem ut medium eò pertinet, quò finis, ergo positâ illâ lege ommissio aspectus spectat ad castitatem, ergo ad castitatem spectat prohibere talem aspectum veluti oppositum medio conducenti ad suam honestatem.

Inst. 3. Ordinatio illa extrinseca legislatoris non potest facere, ut talis aspectus habeat oppositionem cum castitate, quia in his circumstantiis non magis movet ad turpia, quàm si non fuisset prohibitus: & ratio à priori est, quia inhonestas, quæ ex natura rei reperitur in actibus de se vitiosis, non ideo reperi-

tur in actibus, qui etiam ex motivo alicujus virtutis imperantur, sic inhonestas contra temperantiam, quæ est in haustu inebriativo, non reperitur in haustu moderato, quamvis hic mihi prohiberetur ex motivo temperantiæ, ne inebriarer, illa enim ordinatio, cum sit extrinseca rei, non potest ipsi dare contrarietatem cum quacumque virtute, sed præcisè cum prohibitione. Similiter si Deus jam imperaret mihi actum fidei ex motivo honestatis, quæ est in fide, & ego nõ elicerẽ fidem, sed fabularer, nulli tamen articulo dissentirem, nec de ullo dubitarem, quis diceret me peccare contra fidem, esse hæreticum, aut habitum fidei amittere? ita *Arr. R.* Non potest facere, ut talis aspectus habeat, per se & ex objecto, oppositionẽ cum castitate, & per accidens & ratione ejusmodi legis, n, ex hoc autem, quod non magis moveat ad turpia, quàm si non esset prohibitus, tantum sequitur, quod per se & ex objecto non sit contra castitatem. Idem applica isti rationi à priori, nam ratione legis refunditur alia inhonestas, per accidens virtuti opposita; & ita licet actus moderatè bibentis, quãdo est lex nihil bibendi, non habeat contrarietatem per se & ex objecto respectu virtutis temperantiæ, habet tamen per accidens, & ratione legis vetantis hic & nunc omnem potum; & idem est de illo non eliciente fidem; non tamen est hæreticus, neque ideo amittit habitum fidei, quia ad hæc requiritur actus per se & ex objecto directè oppositus fidei; atque idem dicendum est in aliis similibus materiis virtutum.

Inst. 4. Ergo si quis sciret se per esum piscium moveri ad luxuriam, & Superior ex motivo castitatis illi imperaret esum piscium, comedendo pisces esset castus, non comedendo esset incastus. *R.* Comedendo pisces & absque consensu permittendo
motus

motus illos esset castus actu castitatis per accidens & ex lege tali, non comedendo autem esset incastus actu per accidens & ratione legis oppositæ castitati, quia nollet amplecti honestatem castitatis sibi per legem ejusmodi sub obligatione propositam

DUBIUM III.

630

An vis & substantia Legis positivè dependant ab acceptatione communitatis.

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nav. Azor, &c.* citati à *Lay. l. 1. tr. 4. c. 3.* *Et* quod ponant leges hac tacitâ conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim seu obligationem non habituras, verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratus non pendere à populi acceptatione & consensu, sed mox ut legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed Christo, *Vasq. Suarez. Molina, &c.* Unde à *Laym. l. c.* resolvuntur hi casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias, (ut Principibus, Imperatorias) promulgare per suas Diceceses, atque in usum deducere.

II. Si lex in Provincia promulgata sit, sed à majore parte populi non accipiatur nec observetur, tunc, si legislator id sciat & taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat & urgeat observationem, quisque tenetur eam servare; quia potius caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat non recipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium,

“cennium, quo elapso, præscriptum est contra eam,
 “sive Imperatoria sit, sive Pontificia, & tunc non
 “ampliùs obligat: Utì & lex Ecclesiæ, etsi semel
 “recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed anno-
 “rum plurium, nempe quadraginta. *Navar. Azor,*
 “*Suar.*

634. “IV. Si tu legem promulgatam paratus sis su-
 “scipere, & datâ occasione etiam observes, sed alii
 “plerique è communitate non recipiant, nec rece-
 “pturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis,
 “per discretionem.

632
 637.
 636. “V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint non re-
 “cipiendo legem & in usum deducendo, successores
 “tamen eorum, si post longum tempus videant non
 “observatam, credere possunt esse sublatam per præ-
 “scriptionem.

591. “VI. In dubio, num lex recepta sit, nec ne, præ-
 “sumendum est pro ipsa: quia factum in dubio
 “præsumitur, si de jure faciendum erat. Vide *Azor*
 “*l. 5. c. 4. Laym. c. 3. Sal. de leg. d. 13. s. 3.*

638. cū sqtbg.

A D D E N D A.

631 Q. 92. *An subditi peccent non acceptando le-*
 gem. R. Peccant, si absque causa non acceptent,
 nam *Alex. VII.* damnavit hanc 28. propos. *Popu-*
lus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat
legem à Principe promulgatam: & Ratio patet, quia
resistit potestati à Deo ordinatæ, sicque frustra esset
potestas legislativa. Quando autem dicitur, absque
ulla causa, intelligitur, rationabili, nam causa irra-
tionabilis & purè voluntaria re ipsa nulla est.

632 Q. 93. *Quid notandum sit circa acceptationem*
legum, præsertim Ecclesiæ. R.

§. I. Quòd lex, etiam Ecclesiastica, non recepta,
 non

non obliget, etiam si primi non recipientes peccarint, est communis sententia, quam tenent *Nav. Covarr. Cancell. Menoch. Mandos. Guttier. Paris. Valent. Silvest. Armil. Rodrig.* aliique plurimi cum *Suar.* hic l. 4. c. 16. n. 9. *Sanch.* de matr. l. 3. d. 18. n. 1. *Garcia* de benef. p. II. c. 5. n. 150. *Moyat.* 6. d. 1. q. 1. Quod verum est, etiam si lex contineat decretum irritans, *Riccus* dicens communem, *Puteus, Garc.* n. 152. Item, etiam si derogat consuetudini, *Garc.* n. 153. citans alios: Item, etiam si non sit recepta per ignorantiam, *Garc.* n. 154. citans *Nav. & Rodrig.* Hinc *Luca* de benef. d. 65. n. 13. docet, quod quamvis Papa habeat immediatè à Deo potestatem legislativam, uti habetur *Cap. Novit,* 13. de Judiciis, ita ut ipsius leges nunquam indigeant acceptatione Ecclesiæ, tamen si Ecclesia per non usum non admittat legem, tolli obligationem, ob implicitam Papæ scientiam & patientiam, quæ est virtualis revocatio. Ad dicit post *Iess & alios Carden.* in 1. crisi d. 29. n. 65. leges Ecclesiæ ex benigna interpretatione voluntatis Pontificum non obligare ante acceptationem, quando est causa rationabilis non acceptandi. Vide dicenda l. 4. n. 520. & 672.

§. II. Putat *Garc.* n. 156. probabile esse ad tollendam obligationem legum non receptarum, etiam ignorante legislatore, non requiri decennium, sed sufficere actus contrarios in numero sufficiente, secundum arbitrium prudentum, quia ita videtur servari in praxi, pro quo citat *Nav. Felin. Botta.*, sed contradicunt *Suar.* supra, *Salas* d. 13. s. 4. n. 24. cum communi requirentes, ut hoc fiat sciente & tacente legislatore.

§. III. Putat *Garc.* n. 159. necesse non esse, ut generaliter & à maiore parte Ecclesiarum unius provincie non sit recepta lex, quia v. g. Capitulum unum

unum hinc non consideratur ut persona particularis, sed ut universitas, cum non agatur de acquirendo ipsi Capitulo ut Capitulo & ut privatæ personæ, sed omnibus de capitulo & in universum: quæ doctrina admitti potest, si lex lata sit pro solo tali Capitulo, nam si major pars Capitulum aut totius communitatis, in qua Capitulum est, legem admittat, censetur tota communitas admisisse; & debet pars minor sequi majorem.

635 §. IV. Testatur *Gob.* Reges Galliæ jam à tempore *Caroli M.* hoc sibi privilegium arrogare, quod nullæ leges Pontificiæ tangentes universum regnum, vel promulgari vel obligare possint, nisi diploma Papæ sigillo ejusdem munitum approbetur à Rege, ideoque refert *Chaussaing* Tridentinum quoad novarum decreta repugnantia moribus Galliæ, neque in toto neque in parte potuisse venire ad receptionem, licet *Henricus IV.* jurarit *Clementi VIII.* se operam navaturum, ut in toto regno reciperetur: putatque etiam *Baunius*, quod in Gallia & Belgio necessarium sit placitum Regis, ad hoc, ut decreta Pontificia obligent: sed de his ipsi viderint, si enim ita est, erit hoc per accidens, ex privilegio ipsorummet Pontificum: *Illf. t. 1. d. 3. n. 66.* docet per *Trid.* isti privilegio esse derogatum.

636 §. V. Si lex concernat res fidei, exceptio non receptæ legis non valet, quia omnes tenentur credere, quod est de fide: idem est, si lex abroget aliquid tanquam pravum & scandalosum, aut si damnet consuetudinem tanquam irrationabilem & iniquam, uti rectè *Garc.* à n. 161., tum enim jus naturæ, quod perpetuum est & necessarium, pergit semper assistere legi.

637 §. VI. Hanc propositionem, *Bulla cæna non obligat, ubi non est acceptata*, Generalis Societatis

J E S U

JESU anno 1597. die 9. Augusti rescribens ad provinciam Venetam rejecit ut falsam: sed quidquid sit de Italia aut aliis etiam Provinciis, certum videtur, quod in Germania non obliget hodieum quoad aliqua, vel saltem non cum illo rigore, uti notant Laym. alique gravissimi recentiores in manuscriptis. Grotius l. 1. c. 3. à n. 8. conatur evincere, quod Reges habeant à populo absolutam potestatem leges ferendi & imperandi, nec ab eo vi coerceri possint, si potestate abutantur: quandonam autem licitum sit reluctari Regi, explicat c. 4.

Q. 94. *Quandonam licitum sit appellare à lege, vel supplicare contra illam.* R. Quando adest causa rationalis, nam potest lex ita esse incommoda & disconveniens moribus & consuetudinibus hujus aut illius etiam particularis provinciae, aut ita difficilis huic aut illi instituto, patriae, populo, ut executio in uno alterove loco rationabiliter suspendi, & acceptatio usque ad aliam informationem differri possit & debeat, uti habet communis cum *Suar. l. 4. c. 16. n. 7. Salas. Laym. Salas d. 13. s. 4. Bonac. d. 1. q. 1. pu. 4. n. 42.*, prudenter enim tum praesumitur, quod Superior nescierit vel non consideraverit difficultates, hinc si sit inferior legislator, licebit appellare ad Superiorem, si autem sit Supremus vel independens, poterit apud eum supplicari, ut legem tollat vel mitiget. Si tamen verisimile est legislatorem non ignorasse circumstantias & speciales rei praecipuae difficultates, communissima sententia est cum *Suar.* legem esse acceptandam, quamvis difficultia & dura praecipiat: multò minùs differri potest acceptatio, si non sogitetur de appellando vel supplicando, nec de proponendis causis, maxime si ideo raceatur, quia Legislator creditur non approbaturus rationes opponendas.

Q. 95.

639 *Q. 95. An durante tali appellatione vel supplicatione, subditi debeant observare legem.* R. Si lex servari possit sine magna rerum mutatione vel periculo scandali, *Suar.* Suprà putat observandam esse, quia certò possidet, & excusatio est dubia: idem tenent *Va'q. Lorca, Garc.* teste *Leur.* p. 3. q. 370. n. 5. Consentit *Castrop.* d. 1. pu. 13. n. 14. E contra *Bonac. Salas, Rodrig. Gran. Steph.* tr. 2. d. 1. dub. 3. *Honor. Fabri* & alii apud *Moyam* in sel. t. 6. d. 1. q. 1. n. 16. putant obligationem suspendi, quia ita habet usus & praxis, neque ideo puniuntur subditi, si interea non observent; sicque præsumitur de benignitate Ecclesiæ, uti cum *Less* & *Carden.* dictum est n. 592., sicque etiam conveniebat, ut gubernatio Ecclesiæ & Reip. sit suavis ac humanæ imbecillitati attemperata, uti innuit *Ills.* tr. 1. d. 2. n. 5.

640 *Q. 96. Si Superior audita appellatione vel supplicatione taceat, an hoc ipso censeatur revocare legem.* R. Affirmativè, alioquin tenebatur legi infiltere & his non obstantibus urgere eam, ita *Bonac. Salas* & *Castrop.* d. 1. p. 13. Excipe, nisi aliunde satis colligeretur, quòd taciturnitas esset per modum repulsæ aut indignationis, tum enim potiùs firmaretur lex.

641 *Q. 97. An lex alioquin invalida per hoc fiat firma, quòd subditi eam acceptent.* R. Si invaliditas fuit ex eo, quòd aliquid præciperetur contra jus subditorum, si hi postea liberè acceptando efficaciter cedant illi juri suo, fiet firma, uti patet: notatque rectè *Gob.* receptionem legis cujuscumque fieri posse per solum usum: è contra si invaliditas fuit ex eo, quòd legislator excederet suam potestatem, uti si laicus Princeps præcipiat Missam die non festivo, quamvis populus legem acceptet, non fiet firma, quia præcipiens nec habuit, nec per illam acceptionem acquirit

rit potestatem præcipiendi talem actionem, ita *Car-*
den. in 1. crisi d. 29. à n. 159.

Quid censendum sit in dubio, an lex usu sit recepta
necne, dictum est n. 591.

DUBIUM IV.

642

An præcepta etiam humana obligent sub pec-
caro, & quali.

Respondeo. Cùm Deus sit Dominus noster at-
que etiam Superioribus parere nos iusserit,
non solum ipse, sed & illi nobis præcipere possunt
& præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa,
sive peccato; idque gravi aut levi, prout & rei præ-
ceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ
quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex
eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æsti-
matione solet colligi. Ita *Theologi communiter.*
S. Thom. Suar. Salas, &c.

Unde resolvuntur hic Casus.

I. Graviter peccat, qui deliberatè & in materia
magna violat præceptum aliquod Decalogi vel
Ecclesiæ

II. Cùm res levis est, non peccat mortaliter
transgrediens, etsi Superior sub mortali præceperit,
quia id eum posse negant *Suar. Lay & alii ex*
communi: v. g. ne quis frangat silentium, ne edat
uvam, ut claudat ostium, &c. quia est res parva &
incapax tantæ obligationis: Nec ipse Deus in ma-
teria parva sub mortali obligat. Vid. *Less. l. 2. c. 4.*
d. 9. Salas, d. 10. f. 7.

III. Aliud esset, si materia aliàs levis fieret gra-
vis, ratione circumstantiarum, ut, v. g. contem-

Z

patis

“ptus, scandali, magni boni communis, vel finis
 “à legislatore intenti: Sic abſtinentia à pomo in Pa-
 “radiso in ſe quidem parva, graviffima tamen erat
 “ex circumſtantia finis. *Suar. l. 3. c. 25.*

668.

“ IV. Quando materia eſt gravis, poteſt ſuperior
 “ præcipere ſub culpa tantùm levi, quia ſicut po-
 “ teſt nullo modo obligare, non præcipiendo, ita
 “ etiam poteſt obligare ſub veniali tantùm, Ita *Suar.*
 “ *Leſſ. l. c. contra Vaſq.*

663 cum sqtib.

659. 669.

“ V. Potiffima ſigna, ex quibus colligi poſſit,
 “ an lex obliget ſub gravi culpa, ſunt hæc: I. Si

“ materia ſit gravis, & non conſtet in contrarium
 “ de voluntate præcipientis: Unde *Caj. in ſum. ver.*

“ *Cler. docet Clericos tantùm peccare venialiter,
 “ dũ contra præcepta juris poſitivi aves & canes ſe-*

656 cum
sqtib.

“ quuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim
 “ habent, ut jubemus, interdiciamus, in virtute S.

“ Obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel gravi-
 “ ter mandamus, &c., III. Si poena magna adjicia-

“ tur, ut excommunicationis, deſiſitionis, male-
 “ dictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, & IV.

659.

“ Si ita fert uſus & conſuetudo inter peritos & timo-
 “ ratos, quia conſuetudo eſt optima legum inter-

“ pres, ut patet in lege jejuniũ Eccleſiaſtici, & abſti-
 “ nentiæ à carnibus; item communionis annuæ;

“ quas graviter obligare probat hinc *Tolet. Lay. c.*

“ 14. n. 4. *Bon. p. 7. §. 4.*

669 cum sqtib.

663 cum sqtib.

A D D E N D A.

Suppono hinc etiam ſæcularem legislatorem poſ-
 ſe obligare in conſcientia, id enim evincit ra-
 tio allata à *Busenb.*, & videtur certum ex I. Petri 2.
 item ad Rom. 13. Videri poteſt *Moya T. 1. t. 6. d. 4.*
 q 3. à n. 28. Nunc videndum eſt, quouſque poſſit
 obligare.

Q 98.

Q. 98. *An lex humana possit saltem indirectè præcipere vel prohibere actus merè internos. R.*

§. I. Hoc dicitur præcipi indirectè, quod non 643
 præcipitur in se, neque est aliqua pars illius, cujus
 positio præcipitur, ideo tamen censetur præcipi,
 quia est absolutè necessarium ad hoc, ut ponatur id,
 quod præcipitur, v. g. si alicui præcipiatur adora-
 tio Dei, indirectè præcipitur cognitio & æstimatio
 Dei, sine quibus non potest esse adoratio, si præ-
 cipiatur auditio Missæ, indirectè præcipitur inten-
 tio audiendi, sine qua non censetur poni auditio
 præcepta: è contrà hoc dicitur præcipi directè, quod
 non ratione alterius sed ratione sui præcipitur, ita ut
 illius positio sit hoc, in quod lex tendit.

§. II. Lex humana potest saltem indirectè præci- 644
 pere & prohibere actus merè internos, quia potest
 præcipere actum externum, v. g. adorationem Dei,
 auditionem Missæ &c., ad quorum positionem ne-
 cessarii sunt actus merè interni, uti jam dictum est,
 ergo.

Q. 99. *An lex humana possit præcipere vel pro- 645
 hibere actum externum in ordine ad actum inter-
 num, sive respiciendo internum tanquam finem, ad
 quem legislator ordinat externum. R.*

§. I. Negat *Caram.*, quia cùm media specificentur
 à fine, qui non habet potestatem in finem, ad quem
 diriguntur media, etiam non habet potestatem in
 media, sed lex humana non habet potestatem in
 actum internum, qui hìc esset finis, ergo nec habet
 potestatem in actus externos, qui supponuntur
 esse media ad internos; consequenter, inquit *Caram.*,
 pater non poterit prohibere filio ingressum in ali-
 quam domum, eo fine, ut filius non habeat delecta-
 tiones internas, nec Superior ideo poterit subdito
 religioso prohibere lectionem libri turpis, quia pro-
 hibere

hibere delectationes internas est supra potestatem humanam.

645

§. II. Potest lex humana præcipere vel prohibere actum externum in ordine ad internum, & consequenter præcepta Patris & Superioris jam insinuada valent. ita *Carden.* in I. crisi d. 25. c. 2. & seqq. *Probatur*, nam licet actus externus ordinatus ad internum, ab hoc etiam specificetur, non ideo est vel fit actus internus, sed tantum respicit eum, in se autem est & manet actus externus, ergo non est, cui lex humana eum non possit præcipere, etiam dato, quod lex humana non possit directè præcipere ullos actus internos: id ipsum evincit variis argumentis ex *Tridentino* & ratione desumptis *Carden.* c. 3. & seqq., nam *Trid.* Sess. 22. c. 5 expressè præcipit ritus Missæ tanquam adminicula ad rerum divinarum meditationem; item præcipit catecheses, prohibet libros hæreticos, ut retineatur fides interna, imò probabile est, quod Ecclesia in omnibus suis præceptis intendat perfectionem Christianam, quæ in perfecta charitate interna consistit, ergo. Atque ex his patet, quid dicendum sit ad argumentum *Caramuelis*, nam si major esset vera, simili modo argumentarer, Ecclesia non habet potestatem circa jus divinum Sacramentale, sed ea, quæ præcipit propter jus divinum Sacramentale promovendum, specificantur à jure divino Sacramentali tanquam à fine, ergo ad ea Ecclesia non habet potestatem, consequenter præcipere non potest ceremonias & ritus in administratione Sacramentorum: item, qui non habet potestatem in finem, nec habet in media, sed Ecclesia non habet potestatem in essentiam v. g. sacrificii, ergo nec habet in media illud dignè offerendi, adhibendi certos ritus, vestes, orationes, &c., & consequenter ista non potest præcipere, quod dicere est absurdum.

Q. 100.

Q. 100. An lex humana possit directè præcipere vel prohibere actum mixtum ex interno & externo, id est, talem actum externum, qui absolute quidem posset esse absque actu interno, attamen ad cuius esse morale intrinsecè spectat aliquis actus internus, uti ad esse morale Confessionis, ut dicatur valida, simul spectat dolor de peccatis, qui est actus merè internus; ad esse morale contractus, qui fit validus, spectat interna volitio contrahendi. R. Negant multi, sed communiùs & probabiliùs affirmant alii cum Gob. in Exp. tr. 5. n. 189. & Carden. in I. crisi d. 9. c. 20. a. 12., iterumque in 2. crisi d. 24. n. 10., qui dicit nuncesse certum. Probatur, quia Alex. VII. damnat hanc 14. propos., *Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*, ergo ex hac damnatione certum est Ecclesiam præcipere Confessionem validam, ergo certum est præcipere Confessionem cum dolore & proposito, ergo simul præcipit dolorem & propositum, qui sunt actus merè interni, requisiti ad illud totum esse morale, quod est Confessio valida: idem est, quando Urbanus VIII. prohibet applicationem ejusdem Missæ pro duobus stipendiis, ibi enim simul cum receptione duplicis stipendii prohibet applicationem, quæ est actus merè internus: item Ecclesia prohibet promissionem fictam Matrimonii, & quidem primariò fictionem, quæ est actus merè internus: item prohibet Simoniam omnem mentalem, etiam juris tantum Ecclesiastici &c., neque hoc est indirectè tantum præcipere vel prohibere actum internum, nam hoc, quod præcipitur vel prohibetur, non est aliquid adæquatè distinctum ab actu interno, quod tantum fit connexum essentialiter vel conjunctum cum illo, sed est aliquod morale, quod intrinsecè constituitur ex actu interno & externo ab invicena

alióqui separabilibus, ita ut habito præcisè actu externo non haberetur hoc, quod præcipitur, ergo actus internus directè simul præcipitur eodem modo quo externus, uti post *Caram* rectè urget *Carden.* suprà n. 9. Similiter dicunt multi ab Ecclesia directè præcipi aut saltem præcipi posse orationem attentam, etiam dato, quòd essentia orationis consistere possit sine attentione interna, sic autem simul directè præciperetur attentio interna, ergo. Denique quis dicat Patrem non posse filio prohibere mendacium? illo autem prohibito æquè primò prohibetur mens verbis contraria, ergo. Plura exempla affert *Carden.* suprà à n. 16., probatque etiam *Suarez* l. 4. c. 13. sæpe à Jure Canonico præcipi ejusmodi actus mixtos.

648 Q. 101. *An lex humana possit directè præcipere vel prohibere actus internos, & quidem solos.*
R. Antequam resolvam, explicabo sententias, quæ præcipuè tres sunt; prima negat, secunda affirmat, tertia distinguit:

649 §. I. Prima sententia negans docetur expressè à *S. Th.* 1. 2. q. 91. a. 4. O, & q. 100. a. 9. O, ubi pro eadem citat *Aristotelem*: sequuntur plurimi antiqui & recentiores: *Ratio* autem est 1. quia frustra esset potestas imperandi actum, quem imperans nullo modo per se cognoscere potest, neque illius omissionem punire, neque expletionem urgere, sed legislator humanus nequit per se cognoscere actum merè internum non conjunctum cum externo, nec potest punire ejus omissionem, neque urgere expletionem, cum non possit scire, an positus sit vel omissus, ergo. 2. Si lex humana possit præcipere actus merè internos, etiam poterit lex civilis, quod est contra communem sensum. 3. Et velut à priori: potestas humana debet exerceri humano modo, sed non exercetur

retur humano modo, si tenderet directè ad actus merè internos, etiam ut conjunctos cum externis, inquit *Lugo* in Resp. Mor. l. 6. d. 7., quia agere de merè internis ad solum Deum & creaturas spirituales spectat, commercium verò humanum tantum attingit externa sensibus subjecta: atque inde etiam est, quòd lex purè interna & exterioris non manifestata neminem obliget, etiam si sciretur existere in mente legislatoris volentis obligare, quia nempe humano modo non est applicata, ergo. 4. Commune axioma est, quòd ad Ecclesiam non spectet judicare de internis, ergo nec ad eam spectat agere de internis, ergo nec ea præcipere vel prohibere.

§. II. Secunda sententia affirmans docetur ab 650
Adriano & aliis, ac nititur his fundamentis, 1. Christus dedit Ecclesiæ potestatem absolutam præcipiendi suis subditis, quam non scimus esse limitatam ad actus tantum externos vel mixtos, ergo cum concessio Christi sit favorabilis, restringi non debet sed potius extendi etiam ad actus merè internos, v. g. virtutum, cum hi maximè utiles sint vel necessarii ad bonum animæ & ultimum finem, ad quem fidelibus procurandum data est Ecclesiæ potestas legislativa. 2. Ecclesia potest dispensare in voto merè interno, ergo habet potestatem ad merè interna. 3. Potest quis obligare se voto ad actum merè internum, ergo etiam potest obligari ab alio homine, cui potestatem in se dedit. *Conf.* nam si quis voveat in omnibus obedire Prælato, poterit Prælatus ei præcipere, v. g. orationem mentalem, ad quam tenebitur vi præcepti, ergo præceptum humanum potest directè tendere in actum merè internum. Hæc quidem argumenta & plura alia probabiliter solvunt *Lugo* supra & *Castrop.* d. 1. p. 6., fusissimè autem *Dicast.* de cens. d. 2. à n. 89, alia tamen postea afferenda non ita facillè solvant.

651 §. III. Tertia sententia, quam tenent *Carden.* in 2. crisi diff. 24. *Gormaz* de poen. p. 2. n. 67. & alii, distinguit inter leges, nam alia est tantum directiva, alia est etiam coactiva; directiva tantum est, quæ obligat ad solam culpam in conscientia incurrendam, non autem ad aliquam poenam ab homine infligendam, & sic legislator obligatur suis legibus concernentibus bonum commune, item in probabili sententia Clerici obligantur legibus civilibus spectantibus commune bonum, sed tam legislator quam Clerici obligantur quoad vim tantum directivam uti n. 674. & 675. dicitur: Lex coactiva, quæ aliter vocatur comminatoria, obligat & sub culpa & sub poena expressè vel tacitè statuta per legem: porro lex coactiva iterum est duplex, alia enim est coactiva coactione internâ, alia externâ; illa dicitur coactiva coactione internâ, quæ obligat sub poena ipso facto ante sententiam Judicis incurrenda: illa dicitur coactiva coactione externâ, quæ obligat sub poena per sententiam inferenda. Hoc supposito,

652 §. IV. Lex humana, si sit tantum directiva, potest præcipere vel prohibere actus merè internos. *Prob.* 1. quia potest præcipere actus mixtos, uti n. 607. dictum est, ergo etiam solum internos. *Conf. prob.*, quia præcipiendo mixtos, directè tendit etiam in internos, præcipiendo illos, nec requiritur, ut de eis possit cognoscere aut judicare. *Conf.*, Ecclesia potuit primò præcipere orationem vocalem nudam, & postea superaddere præceptum directivum de adjungenda attentione interna, sicquè directè adjecisset præceptum tendens in aliquid merè internum. 2. Quia actus merè internus est capax obligationis à Deo, ergo etiam ab homine, nam non obstat, quòd homo eum actum non possit cognoscere, judicare, punire, id enim non requiritur ad legem directi-

directivam, sed tantum ad coactivam, & satis est, quod Deus, qui assistit omni legi humanæ, eamque suâ voluntate veluti informat, suppleat in eo sitque ejus vindex, & transgressionem sit puniturus: posse autem dari legem, quæ tantum sit directiva, videtur certum, cum vis directiva sit separabilis à coactiva, uti n. 651. dictum est circa legislatorem & Clericum: imò omnis lex naturalis, prout contradistinguitur à divina, est tantum directiva, ergo etiam talis esse poterit lex humana respectu actus merè interni. 3. Praxis propositionis decimæ ab *Innocentio XI.* damnata est aliquid pure internum, sed praxis illius propositionis est prohibita per legem humanam directivam, ergo aliquid merè internum prohibetur per legem humanam directivam. *Min.* est certa ex Bulla adjuncta, ubi in fine districtè in virtute S. Obedientia & sub interminatione divini judicii prohibetur praxis omnium illarum propositionum: *Maj.* etiam est certa, quia propositio 10. damnata est hæc, *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali*, praxis autem illius est ommissio amoris interni, quæ ommissio est quid pure internum. *Si dicas 1.* ibi tantum prohiberi, ne doceantur illæ sententia, *Contrà* est, quod doctrina paulò antè prohibeatur omnibus sub excommunicatione lata sententia, ergo quod additur de praxi, non potest intelligi de doctrina, sed de ipso illius usu. *Si dicas 2.*, Ecclesiam tantum declarare obligationem, quæ est ex jure naturali & divino, *Contrà* est, quia nullo verbo innuit modum declarandi, sed prohibendi, non aliter ac facit, dum alia directè prohibet, v. g. ne propositiones illæ doceantur.

§. V. Lex humana coactiva coactione internâ potest præcipere vel prohibere actus pure internos. 653

Probatur 1. argumentis n. 652. allatis, quia coactio

purè interna non requirit præviã cognitionem causæ, sed pœna incurritur ipso facto apud Deum, qui vindex est legum omnium humanarum & Ecclesia per legem coactivam coactione internâ præcipit vel prohibet actus mixtos, v. g. homicidium voluntarium Clerici, quòd punit excommunicatione; homicidium conjugis cum intentione matrimonii, cui addit pœnam impedimenti &c., in his autem punit directè volitionem occidendi & intentionem matrimonii, non per sententiam Judicis, quæ prærequirat cognitionem causæ, sed per ipsam legem, quæ talem cognitionem non requirit, ergo eodem modo posset Ecclesia solam hæresim internam prohibere sub pœna ipso facto incurrenda. 3. Praxis propositionis 10. ab *Inn. XI.* damnatæ, est aliquid merè internum, secundùm dicta n. 652., sed praxis illa potuit prohiberi sub excommunicatione latæ sententiæ, quid enim obstat?, ergo aliquid merè internum potuit prohiberi sub ea pœna, ergo per legem coactivam coactione internâ.

654 §. VI. Lex humana coactiva coactione externâ non potest præcipere vel prohibere actus merè internos, bene tamen mixtos. *Ratio* primæ partis est, quia homo non potest per se cognoscere nec judicare nec punire actum merè internum, ergo nec potest eum præcipere aut prohibere lege externè coactivâ, ad quam requiritur posse exterius cogere ad observationem, convincere de transgressione eamque punire: & hoc tantùm vult *S. Tb.* n. 649. relatus. *Ratio* secundæ partis est, quia quamvis in- & externus, qui constituunt actum mixtum, sint separabiles, tamen posito actu externo prudenter præsumi potest adesse etiam internum, v. g. posito homicidio prudenter præsumitur adfuisse voluntatem occidendi, nisi aliqua circumstantia aliud suadeat, ergo ex actu
exter-

externo sufficienter potest cognosci internus, & consequenter ratione externi poterit judicari ac puniri.

§. VII. Nunc facile est respondere ad rationes primæ sententiæ, nam ad 1. & 4. patet responsio ex dictis: quod autem lex manens in mente legislatoris non obliget, causa est, quia deest illi ordinatio ad subditos & promulgatio, quæ sunt de essentia illius vel essentialiter requiruntur. *Ad 2.* disparitas est de lege civili, hæc enim non procedit à potestate spirituali, nec intendit bonum spirituale hominis, nec eum dirigit ad finem supernaturalem, sed tantum versatur circa politicam & externam gubernationem; è contrà leges Ecclesiasticæ omnia opposita intendunt, ad quæ maximè juvant ac necessarii sunt actus interni. *Ad 3.* Quamvis potestas humana ferens legem, quæ concernit conscientiam, tendat ad actus internos, adhuc exercetur humano modo, non sistendo quidem in fine humano seu naturali, sed juvando & quasi elevando hominem supra se, eò quod illum dirigit ad bona æterna & supernaturalia, in quo nihil est inconvenientiæ.

Q. 102. Quid advertendum sit circa verba legum. R. seqq. 656

§. I. Communis est sententia, quod hæc verba, *præcipio, impero, jubeo, prohibeo, interdico*, si materia sit gravis, importent obligationem gravem: illa autem, *volumus, ordinamus, sancimus, statuimus*, per se eam non importent, cum sint indifferentia ad legem, consilium, exhortationem, regulam: *Mando* idem est quod *præcipio*, uti rectè *Illf. t. I. d. 2. n. 2.* contra *Az.*

§. II. Verba præceptiva non semper judicant præceptum perfectum obligans sub mortali, uti rectè *Less. in auct. V. Religiosus cas. 4. n. 8. Sa* & alii apud *Castrop. d. 1. p. 9. n. 4.*, Attamen verbum, *debet, debent,* 657

debent communiùs importat præceptum, quandoque tamen etiam tantùm decentiam aut meliùs esse: sed verbum, *oportet*, non importat imperium, sed honestatem & convenientiam, uti volunt *Suar.*, *Sanch.* & alii, sed notat *Du Bois* in motivo Juris a. 5, & adductis exemplis demonstrat voces illas, *tentur*, *oportet*, *debet*, aliquando importare debitum stricti juris, aliquando solius decentiæ & honestatis: putat tamen *Sa V. lex*, si in lege Ecclesiastica dicatur, *teneantur* vel *precipimus*, significari obligationem gravem.

658 §. III. Si in imperativo dicatur, *fac*, *abstine*, *cave*, *re*. Item *caveant*, *abstineant omnes*, *nemo audeat*, *Cajet.*, & alii dicunt non ideo importari obligationem: *Nav. Sa*, *Sayr.* dicunt importari levem: rectiùs dicit *Sanch.* standum esse regionis, in qua fertur, loquendi consuetudine; notatque etiam *Carden.* in I. crisi d. 23. n. 46., quòd lex scripta, quæ non importat verba certò præceptiva, sit interpretanda juxta consuetudinem, an videlicet solita sit observari tanquam obligatoria, tum enim certissimum est obligare: quòd si de consuetudine non constet, putat *Sanch.* attendendum esse ad materiam, quæ si fuerit gravis, censet obligationem fore gravem, sed videtur tenendum, quod dicemus n. 660.

659 §. IV. In decretis Pontificum vel Conciliorum, ubi materia est gravis, communiter importatur obligatio gravis, sic enim *Trident. Sess. 13. c. 7.* per verbum illud, *Confiteatur*, graviter præcipit Sacerdoti sibi conscio de mortali, ut si in defectu Confessarii etiam post elicitam contritionem celebraverit absque Confessione, statim postea confiteatur.

660 §. V. In dubio, an verba præceptum contineant vel consilium tantùm aut exhortationem, reputanda sunt continere tantùm consilium aut exhortationem;

tionem ; similiter si verba legis spectatis omnibus circumstantiis intelligi possint de obligatione levi , non debent extendi ad gravem , uti diximus n. 596. advertendum est etiam, quod Auctores aliquando dicant aliquid esse grave peccatum , nec tamen ideo intelligant esse mortale, uti *Less.* in auct. V. *Societas* JESU cas. 1. n. 8. Denique si verba significant obligationem gravem, & dubitetur an Superior voluerit graviter an leviter obligare, standum est pro obligatione gravi, pro qua lex possidet per expressam suam significationem, uti rectè *Sanch.* in Decal. l. I. c. 4. aliique cum *Diana* p. 5. tr. 5. R. 47.

§. VI. Notant *Abbas* aliique cum *Gob.* in *Quin.* 661 tr. 4. n. 682. extensionem legis ultra omnem verborum significationem fieri non debere ob identitatem rationis, nisi ea ratio exprimatur in lege ; & quamvis extensio admittenda sit in lege favorabili, non tamen in correctiva vel poenali, uti post *Gloss.* *Roman.* & alios habet *Everhardus*, loquens etiam de casu, quo ratio major est pro omisso quam pro expresso : notat tamen *Illf.* t. 4. d. 2. n. 362. legem etiam correctivam extendendam esse ad casum, in quo eadem vel similis ratio intervenit, si ex communi DD. sensu & praxi colligatur casum lege comprehensum potius per modum exempli assignatum fuisse, & finem legis universaliter à legislatore fuisse intentum. Circa verba privilegiorum, vide n. 839.

§. VII. Quando verba legis generalis posterioris explicari possunt in aliquo sensu, qui non contradicat legi speciali priori, sic explicari debent, uti multis exemplis probat *Sanch.* in Decal. l. 2. c. II. n. 27. & de matr. l. 2. d. 24. n. 6., quamvis posterior lex etiam haberet clausulam revocatoriam ordinationum contrariarum. Videri possunt *Az.* l. 5. c. 27. & 28. *Tol.* de 7. pecc. mort. c. 20. *Carden.* in 1. cr. d. 24.

Q. 103.

*Obs circa
finem*

616.

663 Q. 103. Unde universim colligi possit gravitas & levitas materiae & obligationis respectu legum. R.

§. I. Aliqui apud Ovied. de pecc. controv. 3. n. 141. putant hoc esse desumendum ex respectu partis ad totum, dicuntque materiam illam esse gravem, quæ est tertia pars illius totius, quod à lege imperatur vel prohibetur, quod autem est minus, esse levem. Hæc regula tenet in aliquibus, sed fallit in plurimis, sic tertium Nocturnum non est tertia pars Matutini Dominicalis, labor servilis per septem horas die festo non est tertia pars diei naturalis, & tamen utrumque est materia gravis respectu præceptorum horas orandi & non laborandi serviliter die festo: è contrà duo Psalmi sunt plus quam tertia pars Sextæ vel Nonæ, & tamen sunt materia levis.

664 §. II. Caramuel dicit octavam partem totius esse materiam gravem, & quod est minus, esse materiam levem, quia, inquit, omne totum tam Physicum quam morale secundum intensionem censetur constare octo partibus, hinc quando dicimus aliquid summum, dicimus ut octo, v. g. ignis est calidus ut octo, homo probus ut octo, ergo quod est pars octava totius, est aliquid notabile in toto, & quod non est pars octava, non est aliquid notabile, quia non est simpliciter pars sed pars partis, pars autem partis est aliquid leve respectu totius. Ex ista regula infert I. Qui omitteret sextam in horis, non peccaturum graviter, quia multi docent omnes horas esse unum officium, cujus pars octava non est sexta. 2. Qui uno voto vovisset milles legere Psalmos penitentiales successivis diebus, peccaturum tantum leviter, si tribus mensibus omitteret, quia 90. dies non sunt octava pars mille dierum. 3. Qui uno voto vovisset abstinentiam à carnibus totâ vitâ, peccaturum tantum leviter, si comederet per nonam par-

tem

tem vitæ. 4. Qui minùs furatur à Titio, quàm sit octava pars reddituum, quos omni-die habet Titius, peccare tantùm venialiter, hinc si Titius omni die è bonis & proventibus habeat 100. ducatos, peccaturum tantùm leviter, qui hodie illi furaretur decem, quia non tolleret octavam partem &c Hanc regulam, & quæ ex ea infert *Caram.*, optimè confutat *Carden.* in l. crisi d. 31., nobis sufficiat retulisse, nam per se satis patet falsitas, quam pluribus ostendemus suis locis: hic ista pauca oppono, ergo qui tenetur ad septem Psalmos pœnitentiales, si omittat unicum, peccat mortaliter, quia omittit plus quàm octavam partem; è contrà qui legit 10. folia libri hæretici, absque periculo perversiõis, si liber constet 100. foliis, peccat tantùm venialiter; uti & ille, qui Titio debet 100. ducatos, si subducatur 10. similia certò falsa deduci possunt in plurimis aliis materiis.

§. III. Ut sciatur, an materia sit gravis vel levis, 665
debet spectari etiã absolutè, & non præcisè ex respectu ad totum, sed considerari, an in se etiã spectatis omnibus circumstantiis sit vel non sit aliquid notabile, ita communiter Auctores cum *Oried.* n. 143. & *Carden.* suprâ, patetque ex dictis; quæ *Conf.* quia licet communis sententia habeat, quòd ad peccandum graviter in materia Missæ die festo, requiratur ommissio tertix partis circiter, tamen etiã in hoc attendi debet ad partes secundùm se, quòd enim partes sunt nobiliores, eò minùs debet omitti, hinc qui tempore utriusque Consecrationis abesset à Missa, non audiisset Missam, ut rectè docent AA. plurimum *Pasq.* de Sacrif. q. 1276. & *Herinx* de peccat. d. 7. n. 48, quamvis spectato tempore nequidem sit pars vigesima.

Objici posset; Si supponamus materiam gravem respectu promissionis acceptatæ esse ducatum, si quis

non

non det unicum ducatum, quem promisit, peccat mortaliter: si promiserit 300., & unum subtrahat, non peccat mortaliter, ut nec tum, si promiserit mille, & subtrahat duos, & sic quò majora sunt tota, tantò majorem potest partem subtrahere absque mortali, ergo materia gravis non spectatur absolute sed respectivè à parte ad totum. R. n. conseq., nam admitto considerandas esse circumstantias personarum ac rerum, sic enim dicam de furto, facilius peccari mortaliter furando à paupere quàm à divite, sed tantùm dico suppositis circumstantiis, quæ sæpe involvunt proportionem unius partis ad alteram vel etiam ad totum, materiam considerandam esse etiam secundùm se, & dicendam esse gravem, si secundùm se sit, levem, si secundùm se non sit aliquid notabile, sive sit pars media, sive tertia, sive vigesima totius.

666 §. IV. Aliquid esse vel non esse notabile, & consequenter esse materiam gravem vel levem, colligimus ex uno horum, 1. Ex repugnantia, quam habet, cum natura rationali; quæ repugnantia, an sit gravis an levis, communi prudentum judicio est determinandum. 2. Ex repugnantia gravi vel levi cum charitate in Deum, proximum vel seipsum. 3. Ex S. Scriptura, quæ materiam gravem sæpe denotat, addendo illi comminationem mortis vel damnationis æternæ; item, væ illi, qui facit. 4. Ex verbis legis, quæ sæpe exprimunt obligationem gravem, vel hanc insinuant per gravem pœnam adjectam; de quo tamen videnda sunt, quæ n. 611. & 660. diximus. 5. Ex auctoritate Ecclesiæ vel SS. PP., qui dicunt esse vel non esse obligationem gravem, nam spectat ad providentiam Dei, ut in talibus ad salutem pertinentibus non permittat errare Ecclesiam & commanes ejus DD. 6. Ex communi sensu Theologorum,

gorum, cui se opponere est temerarium, nisi major auctoritas vel ratio evidens cogat. 7. Ex sensu communi hominum timoratorum, etiam simplicium, *Herinx* n. 46., præcipuè quando agitur de jure naturæ, quod hi cordibus suis inscriptum habent, & Spiritu Dei aguntur, ut secundum illud judicent & agant. 8. Ex fine legis vel legislatoris, si enim hic sit magni momenti, & materia aliqua multum conducatur ad illum finem, erit materia gravis; si parum conducatur, aut ipse finis legis sit parvi momenti, erit materia levis: & hanc velut primariam regulam ponunt *Vasq & Sanch.* in Decal. l. I. c. 4., ideoque illam pluribus declarat *Castrop.* d. 2. p. 7. n. 4.

§. V. Materia absolutè levis non substat gravi obligationi. *Ratio* est, quia si ex materia levi non possemus prudenter & certò colligere esse obligationem levem, ubique possemus dubitare de mortali, v. g. non possemus scire, quòd furtum nummi esset veniale, nam omne furtum prohibetur iisdem verbis & eodem præcepto Decalogi, *non furtum facies*; & idem est de aliis materiis, ergo certum esse debet, quòd materia absolutè levis non substat obligationi gravi. Ex quo rectè concludit *Diana* p. 5. tr. 5. R. 50. contra *Fagund.*, rem levem non posse voveri sub mortali; & R. 51. contra *10. Sanch.*, rem levem non posse pro poenitentia imponi sub mortali; consequenter R. 48. dicit, si quid absolutè leve, videatur ab homine imponi sub mortali, esse quidem obligationem, sed tantum sub veniali. *Dixi* l. absolutè levis, nam materia de se levis potest ob circumstantias fieri gravis, uti esus pomi in Adamo ob circumstantiam finis, quia Deus volebat per observationem illius præcepti tanquam per exhibitionem primi homagii recognosci velut Supremus Dominus,

minus, & simul moveri ad totam posteritatem in gratia conservandam. *Dixi 2.* non substat, nam *Io. Poncius* de peccat. d. 22. n. 63. putat Deum absolutè posse singulas materias leves graviter prohibere, sed negat *Castrop.* p. 8. n. 2., dicens certum esse oppositum, ideoque innumeros A A. docere materiam absolutè levem non esse capacem gravis obligationis: quidquid sit de hoc, saltem videtur verum, quòd non possit Deus omnes materias leves graviter prohibere vel præcipere, quia de natura legis est esse in bonum communitatis, tales autem leges forent in perniciem, & spectatâ conditione fragilitatis humanæ forent irrationabiles & intolerabiles, uti ait *Maurus* de peccat. q. 31. n. 14., exponerent enim continuis & certis periculis æternæ damnationis.

668 §. VI. Probabilius est materiam de se gravem, v. g. jejunium, posse substatere levi obligationi, siue obligatio sit ex præcepto siue ex voto, ita tenent plurimi cum *Castrop.* n. 4. contra *Arrag. Bellarm. Becan. Vasq. Regin. Rhodes* & alios, quibus favet *Volpilius* hic c. 1. a. 4., dicens hanc sententiam, licet non teneatur à multis, tamen esse auctoritate & bonis fundamentis munitam. *Ratio* nostra est, quia talis materia est capax nullius actu obligationis, uti supponitur, ergo etiam solius levis: *Nec obstat*, quòd materia gravis non possit substatere legi naturali leviter tantùm obliganti, nam obligatio legis naturalis necessariò sequitur ad exigentiam materiæ subjectæ, quæ intrinsecè est talis, ut de se semper vel graviter vel leviter repugnet naturæ rationali & consequenter legi æternæ, hoc non est in aliis materiis indifferentibus, quarum obligatio contingenter pendet à libera voluntate legislatoris, qui non attentâ materiæ secundùm se gravitate potest imponere obligationem.

ligationem, vel nullam vel levem, materia enim est capax obligationis gravis, levis vel nullius actu. Plures objectiones videri possunt solutæ apud *Castrop.* n. 5. Quod si certò non constet ex verbis vel circumstantiis, quòd Superior in materia gravi intenderit obligationem tantùm levem, censendus est intendisse gravem, secundùm exigentiam materiæ gravis, cui communiter respondet intentio Superioris.

§. VII. Ex positis fundamentis resolvi debent plurimæ quæstiones in particularibus materiis, de quibus suis locis: hinc addam illationes aliquas, pro quibus alibi non esset commodus locus.

1. Si legislator ob frequentes pugnas prohibuerit noctu gestari arma, si quis per horam gestans obambulet, est materia gravis, ideoque peccat graviter, quia tandiu obambulanti facile occurret occasio rixæ, ergo facit graviter contra finem legis: si autem gestet brevissimo tempore, ubi non est occasio rixæ, peccat tantùm venialiter ob parvitatem materiæ, ita *Bonac. & Castrop. p. 7. n. 4.*

2. Si legislator prohibuerit efferre fruges vel arma ex patria, si quis semel efferat, secundùm *Gran. & alios cum Diana R. 49.* est materia levis, & excusatur à mortali, quod probabile est, quia finis legislatoris erat cavere damnum Reip., ergo cùm semel efferre non causet grave damnum, non erit notabile contra finem legis: esset tamen notabile, inquit *Castrop. n. 5.*, si efferrentur fruges, v. g. pro 100. aureis, aut arma pro instruendis 10 militibus: è contrà alii cum *Sanch. n. 8.* æque probabiliter dicunt etiam semel efferre esse materiam gravem & mortalem, quia licèt semel efferre secundùm se non sit damnum grave, est tamen res gravis & meritò graviter prohibita, quia si singulis liceret citra mortale semel efferre, cùm veniale ordinariè parum curetur

tur à cupidis lucri, facile fieret, ut singuli saltem semel efferrent, per quod causaretur notabile damnum Reip., ergo mens legislatoris est etiam unicam vicem prohibere sub mortali, utpote rem gravem, propter circumstantiam pluralitatis alioqui futura.

671 3. Probabilius est, si Religiosus tantum ad horam temerè dimittat suum habitum, esse materiam levem, uti tenent *Sanch.* & alii cum *Diana R.* 61. contra *Suar Castrop.* tr. 16. d. 4. p. 6. n. 11. & alios, qui dicunt esse materiam gravem: *Ratio* nostra est, quia finis legis est, ne sic occultando statum liberè vegetur, intra horam autem non vagabitur longè, ergo præcisè dimittere per horam non est materia gravis, adeoque per se loquendo peccat tantum leviter.

672 4. Si sit mortale, aliquem Sacro Ordine iniciatum non gestare clericalem habitum & tonsuram, (de quo dicitur l. 4. n. 1372.) nihilominus ob commoditatem non gestare habitum ad modicum tempus, nempe ad quatuor aut sex dies, erit tantum levis materia, dummodo habitus, qui assumitur, sit honestus, uti tenent *Panorm. Ang. Tabien. Silv. Sor. Bann. Fill.* & alii; similiter si negligat tonsuram ad sex vel septem dies, erit materia levis, inquit *Quarti* in Rubr. Missæ p. 3. tit. 6. s. 1.; imò putat *Gob.* in Exp. tr. 8. n. 769. parochum non peccaturum mortaliter, qui per sex vel octo septimanas negligeret Coronam; de habitu tamen sentit rigidius.

673 5. Si Monialis egrediatur è clausura, aut alius ingrediatur clausuram Monialium ad duos pedes, & statim redeat, est materia levis, uti rectè *Nald. Grass.* & *Dian. R.* 22. contra *Sanch.* & alios, qui dicunt esse materiã gravem & mortale, nisi maneret in ostio aut pars una corporis maneret intrò vel extra: *Ratio* nostra est, quia finis præcipuus legis est scavere pericula Monialium, & occultare velut mortuas mundo, contra quem

quem finem hic non agitur notabiliter. Vide *Delbene* de Immun. Eccl. c. 19. dub. 53., qui tenet cum *Sanch.* Videri potest *Diana* citatâ p. 5. tr. 5., ubi per 69. Resolutiones, percurrendo plerasque materias, examinat, quandonam materia de se gravis fiat levis, & consequenter mortale fiat veniale ex parvitate materiæ.

CAPUT II.

674

De subjecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Quæ persona præceptis obligentur.

Resp. Soli subditi ratione utentes obligantur, ita ^{680:681.} ut eorum transgressione peccent; Quod addo, propter ebrios & ad tempus amentes, qui etsi verè ⁶⁸⁰ iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant defectu advertentiæ rationis, & consensûs. Pars prior est communis, & certa, *Fil. tr. 21. cap. II. q. 10. Bonac. p. 6 &c. Laym. l. 1. tr. 4. c. 10.* Posterior est eorundem: Cujus Ratio est; tum, quia præceptum, cum sit directivum, supponit usum rationis: tum, quia obedientia tantum est eorum, qui ratione & voluntate utuntur: Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolves hos Casus.*

I. Legislatores non tenentur suis legibus, ut sic, quoad vim coactivam & poenam, sive directè: indirectè tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam, tenentur se tanquam caput membris conformare. Ita *S. Tho. 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bon. Lay. cap. 9. contra Azor. Tene-*

Aa 3

tur